

**ХУУЛЬ ЗҮЙН
ҮНДЭСНИЙ ХҮРЭЭЛЭН**

**2011 ОНЫ КОМПАНИЙН ТУХАЙ ХУУЛЬ ДАХЬ
ХЯЗГААРЛАГДМАЛ ХАРИУЦЛАГАТАЙ КОМПАНИЙН
ЭРХ ЗҮЙН ЗОХИЦУУЛАЛТЫН ХЭРЭГЖИЛТИЙН
ҮР ДАГАВАРТ ХИЙСЭН ҮНЭЛГЭЭ**

2021

СУДАЛГААНЫ ТАЙЛАН

Улаанбаатар хот

ХОЁР. 2011 ОНЫ КОМПАНИЙН ТУХАЙ ХУУЛЬ ДАХЬ ХЯЗГААРЛАГДМАЛ ХАРИУЦЛАГАТАЙ КОМПАНИЙН ЭРХ ЗҮЙН ЗОХИЦУУЛАЛТЫН ХЭРЭГЖИЛТИЙН ҮР ДАГАВАРТ ХИЙСЭН ҮНЭЛГЭЭ

Судалгааг гүйцэтгэсэн:

Г.Давааням. МУИС-ийн Хууль зүйн сургуулийн
Хувийн эрх зүйн тэнхимийн ахлах багш,
Хууль зүйн ухааны доктор (LL.D)

X3YX

УДИРТГАЛ

Энэхүү судалгааны ажлын зорилго нь Компанийн тухай хууль дахь хязгаарлагдмал хариуцлагатай компанийн эрх зүйн зохицуулалтын хэрэгжилтэд дүн шинжилгээ хийж, практикт тулгарч буй хүндрэл, бэрхшээлтэй асуудал, нийгэмд үзүүлж байгаа эерэг, сөрөг нөлөөллийг илрүүлэн, цаашид зохистой, үр дүнтэй хэрэгжүүлэх эрх зүйн зохицуулалтын боломжит хувилбарыг тодорхойлж, санал, зөвлөмж боловсруулахад оршино.

Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолын зургаадугаар хавсралтаар баталсан “Хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийн үр дагаварт үнэлгээ хийх аргачлал”-ыг баримталж, төлөвлөх, хэрэгжүүлэх, үнэлэх гэсэн гурван үе шаттайгаар судалж, үнэлгээ хийв.

НЭГ. ТӨЛӨВЛӨХ ҮЕ ШАТ

1.1 Үнэлгээ хийх шалтгааныг тодорхойлох

Зах зээлийн эдийн засагт компани нь томоохон байр суурийг эзэлнэ. Ялангуяа, хувьцаат компани /цаашид “ХК” гэнэ./ нь хувьцаа эзэмшигчийн хязгаарлагдмал хариуцлагын дор олон нийтээс хөрөнгийг татан төвлөрүүлж, мэргэшсэн этгээд болох төлөөлөн удирдах зөвлөл /цаашид “ТУЗ” гэнэ./-ийн тусламжтайгаар компанийг удирдаж, ногдол ашиг тараах замаар үйл ажиллагаа явуулж ирсэн. Улмаар хувьцаат компанийн эрх зүй нь компанийн удирдлага, эрх бүхий албан тушаалтны үйл ажиллагааг хувьцаа эзэмшигчийн эрх ашигт нийцүүлэх хүрээнд хөгжсөн хэмээн дүгнэж болно.

Нөгөө талд, хувийн хөрөнгөд суурилах замаар арилжааны үйл ажиллагааг явуулах тохиолдолд арилжааны зохион байгуулалтын хувьд ХК нь оновчтой хэлбэр биш байх боломжтой. Улмаар бусад улсууд эзэмшил болон удирдлага салаагүй нөхөрлөл болон ХК-ийн зарим шинжийг өөртөө шингээсэн арилжааны зохион байгуулалтын дундын хэлбэр болох ХХК /хялбаршуулсан ХК/-ийг бий болгосон. Тухайлбал, Англи /PC/, Америк /LLC/, Герман /GmbH/, Франц /SARL/, Итали /SRL/ Турк /LS/, Япон /Goudoukaishya/ зэрэг улсын туршлагыг дурдаж болно.

Энэхүү жишгийн дагуу 2011 оны Монгол Улсын Компанийн тухай хууль /цаашид “КТХ” гэнэ./ нь 1991 оны Нөхөрлөл, компанийн тухай хуулийн үзэл баримтлалыг залгамжлан олон нийтээс хөрөнгө татан төвлөрүүлэх боломж бүхий ХК-ийг, түүний зарим шинжийг өөртөө агуулсан ХХК-ийг хуульчлан тогтоосон. Өнөөгийн байдлаар Монгол Улсад үүсгэн байгуулагдсан нийт 144 000 гаруй компани (Хуулийн этгээдийн бүртгэлийн 2019 оны мэдээлэл)-ийн 0.2% нь ХК, үлдсэн 99.8% нь ХХК-ийн хэлбэрээр үйл ажиллагаа явуулж байна.¹

Гэвч өнөөгийн хүчин төгөлдөр үйлчилж буй 2011 оны КТХ нь эзэмшил болон удирдлага салсан ХК-ийн харилцааг суурь болгон зохицуулсан бөгөөд энэ нь эзэмшил болон удирдлага салаагүй ХХК-ийн харилцаанд нийцэхгүй байна. Мөн ХХК-ийн эрх зүйн зохицуулалтын хөгжил сул байгаа нь бизнесийн практикт болон шүүхэд хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанд хүндрэл үүсгэж, сөрөг үр дагавар гарах болжээ (1-7-г үзнэ үү).

1 “Ковид-19”-ийн өмнөх нөхцөл байдлын хүрээнд авч үзэв.

КТХ-ийн зохицуулалтын бүтцийг авч үзвэл КТХ-ийн нийт 100 зүйл нь 869 заалтаас бүрдэх бөгөөд эдгээрийн 172 заалт нь ХК, 38 заалт нь ХХК, бусад 659 заалт нь нийтлэг байдлаар үйлчлэхээр байна. Өөрөөр хэлбэл, ХХК-ийн харилцаанд чиглэсэн заалт цөөн байхаас гадна “компани” гэх ерөнхий нэр томъёоллын хүрээнд хоёр компанийн хэлбэрт үйлчлэх нийтлэг зохицуулалтыг олноор тусгаж өгчээ.²

Иймд ХХК-ийн эрх зүйн зохицуулалтын хүрээнд, Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолын зургаадугаар хавсралтаар баталсан “Хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийн үр дагаварт үнэлгээ хийх аргачлал”-ын 3.2.1 болон 3.2.2-т заасан үнэлгээ хийх шалтгаан бүрдсэн хэмээн дүгнэж болно.

1.2 Үнэлгээ хийх хүрээг тогтоох

Үнэлгээ хийх шалтгаанд үндэслэн, 2021 оны КТХ-ийн ХХК-ийн эрх зүйн зохицуулалтын хэрэгжилтийн үр дагаварт хийх үнэлгээний хүрээг дараах байдлаар тогтоов. Үүнд:

Үнэлгээний хүрээ	
–	Хязгаарлагдмал хариуцлагатай компанийн хяналт
А.	Том хязгаарлагдмал хариуцлагатай компанийн хяналтын орган
В.	Мэдээллийн ил тод байдал
–	Хязгаарлагдмал хариуцлагатай компанийн хувьцааг шилжүүлэх
А.	Хувьцааг хариу төлбөргүйгээр бусдад шилжүүлэх
В.	Хувьцаа эзэмшигч эрхийн чадвараа алдах
–	Хязгаарлагдмал хариуцлагатай компанийн хувьцаа эзэмшигчдийн хурал
А.	Хувьцаа эзэмшигчдийн ээлжит хурал
В.	Хувьцаа эзэмшигчдийн хурлыг зарлан хуралдуулах хугацаа
–	Хязгаарлагдмал хариуцлагатай компаниас үнэт цаас гаргах, эргүүлэн худалдаж авах
А.	Үнэт цаас нээлттэй хүрээнд гаргах
В.	Энгийн хувьцаагаа эргүүлэн худалдаж авах
–	Хязгаарлагдмал хариуцлагатай компанийн хувьцаа эзэмшигчийн хариуцлага
А.	Хувьцаа эзэмшигчийн хязгаарлагдмал хариуцлага
В.	Хувьцаа эзэмшигчийн хязгаарлагдмал хариуцлагыг нэвтлэх
–	Хувьцаа эзэмшигчийн эрх
А.	Хувьцаа эзэмшигчийн таслан зогсоох нэхэмжлэл
В.	Хувьцаа эзэмшигчийн төлөөлөн нэхэмжлэл
–	Хязгаарлагдмал хариуцлагатай компанийн арилжааны итгэлийг хамгаалах
А.	Хувьцаа эзэмшигчдийн ээлжит хурал ба үр дагавар
В.	Гүйцэтгэх удирдлагын бүрэн эрхэд хийсэн компанийн хязгаарлалт

Ингэхдээ бизнесийн практикт сөрөг үр дагавар үүсгэж байна хэмээн хуульч, судлаачдын зүгээс үнэлсэн судалгааны ажлын үр дүн, ном сурах бичиг³-т тулгуурлаж ХХК-ийн эрх зүйн зохицуулалтыг сонгосноос гадна ХХК-ийн эрх зүйн зохицуулалтын шүүх дэх хэрэглээг анхаарч үзсэн болохыг онцолж байна.

2 С.Батбаяр, Компанийн тухай хууль дахь хувьцаат компани болон хязгаарлагдмал хариуцлагатай компанийн эрх зүйн зохицуулалтыг ялгамжтайгаар зохицуулах хэрэгцээ, шаардлага, МХХ-ны Иргэний эрх зүйн хороо, Илтгэлийн эмхэтгэл (2020), 6 дахь тал.

3 С.Батбаяр, Компанийн тухай хууль дахь хувьцаат компани болон хязгаарлагдмал хариуцлагатай компанийн эрх зүйн зохицуулалтыг ялгамжтайгаар зохицуулах хэрэгцээ, шаардлага, МХХ-ны Иргэний эрх зүйн хороо, Илтгэлийн эмхэтгэл (2020); Г.Давааням, Компани, арилжааны эрх зүйн тулгамдсан асуудлууд, (УБ:Соёмбо, 2020); Г.Давааням, Хувьцаат компанийн эрх зүйн үндсэн ойлголт, (УБ:Соёмбо, 2021) .

1.3 Үнэлгээний шалгуур үзүүлэлтийг сонгох

А. “Зорилгод хүрсэн түвшин” шалгуур үзүүлэлтийг сонгосон үндэслэл

“Зорилгод хүрсэн түвшин” шалгуурын хүрээнд сонгож авсан эрх зүйн зохицуулалт нь зорилгодоо нийцэж байгаа эсэхийг судлан, эерэг болон сөрөг үр дагаврыг тодруулж үнэлгээ хийнэ.

Сонгосон заалтуудыг хүснэгтээр харуулбал:

№	2011 оны Компанийн тухай хуулийн зүйл, заалт
1	59 дүгээр зүйл.Хувьцаа эзэмшигчдийн хурал 59.4.Хувьцаа эзэмшигчдийн ээлжит хурлыг төлөөлөн удирдах зөвлөл /байхгүй бол гүйцэтгэх удирдлага/-ийн шийдвэрээр санхүүгийн жил дууссанаас хойш дөрвөн сарын дотор зарлан хуралдуулна. 59.5.Энэ хуулийн 59.4-т заасан хугацаанд хувьцаа эзэмшигчдийн ээлжит хурлыг хуралдуулаагүй тохиолдолд төлөөлөн удирдах зөвлөл /байхгүй бол гүйцэтгэх удирдлага/-ийн хувьцаа эзэмшигчдийн хурал хуралдуулахаас бусад энэ хууль болон компанийн дүрмээр тогтоосон бүрэн эрх дуусгавар болно.
2	5 дугаар зүйл.Хязгаарлагдмал хариуцлагатай компани 5.3.Компанийн дүрэмд өөрөөр заагаагүй бол хязгаарлагдмал хариуцлагатай компанийн хувьцаа эзэмшигч нь компанийн болон бусад хувьцаа эзэмшигчийн худалдах хувьцаа, түүнийг худалдан авах эрхийн бичиг болон тэдгээрт хөрвөх үнэт цаасыг гуравдагч этгээдэд санал болгох үнээр өөрийн эзэмшлийн хувьцааныхаа тоонд хувь тэнцүүлэн энэ хууль болон компанийн дүрэмд заасны дагуу тэргүүн ээлжид худалдан авах эрхтэй.
3	49 дүгээр зүйл.Үнэт цаас эргүүлэн худалдаж авах 49.2.Компани нь энгийн хувьцаанаас бусад үнэт цаасыг бүхэлд нь буюу зарим хэсгийг нь худалдан авч болох бөгөөд харин энгийн хувьцааны хувьд тухайн жилд гүйлгээнд байсан нийт хувьцааны дунджийн 25 хувиас хэтэрч болохгүй.
4	9 дүгээр зүйл.Компанийн болон хувьцаа эзэмшигчийн хариуцлага 9.3.Хувьцаа эзэмшигч нь компанийн хүлээх үүргийг хариуцахгүй бөгөөд гагцхүү өөрийн эзэмшлийн хувьцааныхаа хэмжээгээр хариуцлага хүлээнэ.
5	9 дүгээр зүйл.Компанийн болон хувьцаа эзэмшигчийн хариуцлага 9.5.Хувьцаа эзэмшигчийн компанид оруулсан эд хөрөнгө, эд хөрөнгийн эрх нь хувийн эд хөрөнгө, эд хөрөнгийн эрхээс тодорхой зааглагдаагүй бол уг хувьцаа эзэмшигч өөрийн бүх эд хөрөнгө, эд хөрөнгийн эрхээр компанийн өр төлбөрийг давхар хариуцна.
6	59 дүгээр зүйл.Хувьцаа эзэмшигчдийн хурал 59.4.Хувьцаа эзэмшигчдийн ээлжит хурлыг төлөөлөн удирдах зөвлөл /байхгүй бол гүйцэтгэх удирдлага/-ийн шийдвэрээр санхүүгийн жил дууссанаас хойш дөрвөн сарын дотор зарлан хуралдуулна. 59.5.Энэ хуулийн 59.4-т заасан хугацаанд хувьцаа эзэмшигчдийн ээлжит хурлыг хуралдуулаагүй тохиолдолд төлөөлөн удирдах зөвлөл /байхгүй бол гүйцэтгэх удирдлага/-ийн хувьцаа эзэмшигчдийн хурал хуралдуулахаас бусад энэ хууль болон компанийн дүрмээр тогтоосон бүрэн эрх дуусгавар болно. 59.6.Төлөөлөн удирдах зөвлөл /байхгүй бол гүйцэтгэх удирдлага/-ийн бүрэн эрх нь дуусгавар болсон өдрөөс хойш байгуулсан гэрээ, хэлцэл хүчин төгөлдөр бус байна.
7	83 дугаар зүйл.Гүйцэтгэх удирдлага 83.8.Гүйцэтгэх удирдлага нь төлөөлөн удирдах зөвлөлөөс олгосон эрх хэмжээний хүрээнд хэлцэл хийх, гэрээ байгуулах, компанийг төлөөлөх зэргээр компанийн нэрийн өмнөөс итгэмжлэлгүйгээр үйл ажиллагаа явуулна.

В. “Практикт нийцэж байгаа байдал” шалгуур үзүүлэлтийг сонгосон үндэслэл

Энэ хүрээнд сонгож авсан зүйл, заалтууд практикт хэрхэн хэрэгжиж байгааг судалж, үүсгэж буй эерэг болон сөрөг үр дагаврыг авч үзнэ.

Сонгосон заалтуудыг хүснэгтээр харуулбал:

№	2011 оны Компанийн тухай хуулийн зүйл, заалт
1	88 дугаар зүйл. Их хэмжээний хэлцэл хийх 88.4.Компани нь тухайн тайлангийн хугацаанд хийгдсэн их хэмжээний хэлцэл, түүний үнэ зэргийг улирал, жилийн тайлангийн тодруулгад тусгах замаар нийтэд мэдээлэх үүрэгтэй. 89 дүгээр зүйл. Сонирхлын зөрчил бүхий этгээд 89.5.Компани тухайн тайлангийн хугацаанд хийсэн сонирхлын зөрчилтэй хэлцлийн тоо, хэлцэл хийсэн этгээд, хэлцлийн үнийн талаарх мэдээллийг жилийн тайландаа тусган нийтэд мэдээлэх үүрэгтэй.
2	60 дугаар зүйл. Хувьцаа эзэмшигчдийн хурал хуралдуулах тухай шийдвэр гаргах 60.1.Төлөөлөн удирдах зөвлөл /байхгүй бол гүйцэтгэх удирдлага/, эсхүл энэ хуулийн 61.7-д заасан этгээд хувьцаа эзэмшигчдийн хурлыг хуралдуулах тухай шийдвэрийг гаргана. 60.3.Хязгаарлагдмал хариуцлагатай компанийн дүрэмд өөрөөр заагаагүй бол хувьцаа эзэмшигчдийн хурлыг энэ хуулийн 60.1-д заасан шийдвэр гарснаас хойш 40-өөс доошгүй хоногийн дараа хуралдуулна.
3	5 дугаар зүйл. Хязгаарлагдмал хариуцлагатай компани 5.2.Хязгаарлагдмал хариуцлагатай компани нь хувьцаа, түүнийг худалдан авах эрхийн бичиг болон тэдгээрт хөрвөх үнэт цаасыг зөвхөн хаалттай захиалгын үндсэн дээр гаргах бөгөөд бусад үнэт цаасыг нээлттэй болон хаалттай аль ч хэлбэрээр гаргаж болно.
4	49 дүгээр зүйл. Үнэт цаас эргүүлэн худалдаж авах 49.2.Компани нь энгийн хувьцаанаас бусад үнэт цаасыг бүхэлд нь буюу зарим хэсгийг нь худалдан авч болох бөгөөд харин энгийн хувьцааны хувьд тухайн жилд гүйлгээнд байсан нийт хувьцааны дунджийн 25 хувиас хэтэрч болохгүй.

1.4 Харьцуулах хэлбэрийг сонгох

Харьцуулах хэлбэрийн хүрээнд, аргачлалын 3.5.3.4.-т заасны дагуу тохиолдол судлах-хууль тогтоомж (түүний зүйл, хэсэг, заалт), эсхүл үнэлгээний хүрээгээр тогтоосон ижил төстэй эрх зүйн хэм хэмжээ өөр, өөр орчин нөхцөлд (бусад улсад, өөр орон нутагт гэх мэт) хэрэгжиж байгаа байдлыг харьцуулан дүн шинжилгээ хийх аргыг сонгон хэрэгжүүлнэ.

Улмаар тодорхой зүйл, заалт тус бүр дээр бусад улс /Франц, Япон, Герман, Турк/-ын ХХК-ийн эрх зүйн зохицуулалтыг харьцуулан авч үзэж, дүн шинжилгээ хийхийг зорьсон.

1.5 Үнэлгээний шалгуур үзүүлэлтийг томёолох

“Шалгуур үзүүлэлтийг томёолох” хүрээнд сонгосон шалгуур үзүүлэлт тус бүрээр тодорхой таамаглал дэвшүүлэх буюу асуулт тавьсан бөгөөд үнэлгээний хүрээнд хамаарах зохицуулалтын тухайд “зорилтод хүрсэн түвшин ямар байна вэ?”, “практикт хэрхэн нийцэж байна вэ?” гэсэн асуултын хүрээнд үнэлгээ хийв.

1.6 Мэдээлэл цуглуулах аргыг сонгох

Аргачлалын 3.7.3-т мэдээлэл цуглуулах аргуудыг тодорхойлсон ба үүнээс “Байгаа мэдээллийг цуглуулж ашиглах» аргыг сонгож, үнэлгээ хийх мэдээллийг

цуглуулав. Аргачлалын 3.7.3.1-д “бэлэн байгаа мэдээллийг цуглуулахдаа тухайн хууль тогтоомжийг хэрэглэж гаргасан шүүхийн шийдвэр буюу шүүхийн практик, тухайн сэдвээр гарсан мэргэжлийн ном, товхимол, гарын авлага, эмхэтгэл, өгүүлэл, илтгэл, эрдэм шинжилгээ, судалгааны тайлан, статистикийн тоо баримт, хэвлэл мэдээллийн хэрэгслийн эх сурвалжийг ашиглана” гэж заасныг баримталсан.

Байгаа мэдээллийг цуглуулах хүрээнд: ХХК-ийн эрх зүйн зохицуулалтыг хэрэгжүүлэхэд тулгамдаж буй асуудлыг илрүүлэхийн тулд өмнө хийгдэж байсан судалгаа, ном, товхимол, илтгэл, өгүүлэл, нийтлэл, нэг сэдэвт бүтээл зэргийг цуглуулан үнэлгээ хийхэд ашиглав.

Түүнчлэн www.shuukh.mn вэб сайтаас нэг бүрчлэн хайлт хийх замаар ХТХ-ийн 9.3 болон 9.5-д хамаарах хүрээнд шүүхийн шийдвэрт дүн шинжилгээ хийж, судалгааны тайланд тусгав.

ХОЁР. ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ ҮЕ ШАТ

Төлөвлөлтийн үе шатанд сонгосон, байгаа мэдээллийг цуглуулах аргын дагуу дараах мэдээллийг цуглуулж, судалгаа хийхэд ашигласан. Үүнд:

I. Хууль тогтоомж

Компанийн тухай хууль (2011 он);

II. Сурах бичиг, эрдэм шинжилгээний өгүүлэл

Г.Давааням, Морал хазардын асуудлаас үүдэх толгой компанийн хариуцлага, (Адмон., 2020) ;

Г.Давааням, Компани, арилжааны эрх зүйн тулгамдсан асуудлууд, (Соёмбо, 2020);

Г.Давааням, Хувьцаат компанийн эрх зүйн үндсэн ойлголт, (Соёмбо., 2021);

С.Батбаяр, Компанийн тухай хууль дахь хувьцаат компани болон хязгаарлагдмал хариуцлагатай компанийн эрх зүйн зохицуулалтыг ялгамжтайгаар зохицуулах хэрэгцээ, шаардлага, МХХ-ны Иргэний эрх зүйн хороо, Илтгэлийн эмхэтгэл (2020);

III. Шүүхийн шийдвэрийн судалгаа

Сүхбаатар дүүрэг, 2013.02.27, Дугаар 513;

Чингэлтэй дүүрэг, 2015.09.17, Дугаар 6228;

Сүхбаатар дүүрэг, 2014.06.23, Дугаар 2489;

Баянзүрх, Сүхбаатар, Чингэлтэй дүүрэг, 2015.10.16, Дугаар 6929;

Баянзүрх, Сүхбаатар, Чингэлтэй дүүрэг, 2015.11.04, Дугаар 7425;

Улсын дээд шүүх, 2016.12.09, Дугаар 001/ХТ2016/011373.

ГУРАВ. ҮНЭЛЭХ ҮЕ ШАТ

I. Хязгаарлагдмал хариуцлагатай компанийн хяналт

ХХК-ийн хяналтын механизм нь ХК-иас ялгаатай хэрэгждэг. ХХК нь итгэлцлийн харилцаанд суурилсан цөөн тооны хувьцаа эзэмшигчдээс бүрдэх бөгөөд компанийн удирдлагын чиг үүргийг хувьцаа эзэмшигч өөрөө гүйцэтгэх нь нийтлэг тул хувьцаа

эзэмшигч компанийн үйл ажиллагаанд шууд хяналт тавих боломжтой байдаг. Өөрөөр хэлбэл, ХХК-ийн хувьд эрх зүйн хүрээнд хувьцаа эзэмшигчдийг төлөөлөн компанийг удирдаж, хяналт тавих чиг үүрэг бүхий бие даасан органыг байгуулах шаардлага байхгүй.

Үүний оронд ХХК-ийн хувьцаа эзэмшигч нь компанийн үйл ажиллагаанд хяналт тавих эрхээ чөлөөтэй хэрэгжүүлэх боломжтой байх асуудал чухлаар тавигдана. Энэ хүрээнд хувьцаа эзэмшигчийн компанийн өдөр тутмын болоод эдийн засгийн үйл ажиллагааны талаар мэдээлэл авах эрхтэй байх, олж авсан мэдээлэлдээ үндэслэн удирдлагын хууль бус үйл ажиллагааг таслан зогсоохоор шаадлага, нэхэмжлэл гаргах, төлөөлөн нэхэмжлэл гаргах эрхээ хэрэгжүүлэх асуудал яригдана.

Зарим тохиолдолд ХХК-ийн үйл ажиллагааны цар хүрээ томорч, зах зээлд томоохон нөлөөтэй болсон тохиолдолд зах зээл болон оролцогч талуудын эрх ашгийг хамгаалах үүднээс бие даасан хяналтын орган байгуулах хууль зүйн шаардлагыг КТХ-иар тогтоож өгөх хэрэгцээ шаардлага үүсдэг байна.

А.Хязгаарлагдмал хариуцлагатай том компанийн хяналтын орган

ХХК-ийн бизнесийн үйл ажиллагааны цар хүрээ тэлж, зах зээл дээрх эдийн засгийн чадавхийн хувьд томд тооцогдох болсон тохиолдолд зах зээл болон түүний оролцогч талуудын эрх ашгийг хамгаалах үүднээс бие даасан хяналтын органтай байх асуудал чухлаар тавигдана. Тухайлбал, 2020 оны байдлаар, Монгол Улсын ТОП-100 компанийн 89 нь ХХК-ийн хэлбэрээр үйл ажиллагаа явуулж байна.⁴

Энэ хүрээнд КТХ-ийн 75 дугаар зүйлийн 75.2 болон 75.5 дахь хэсэгт ХХК нь сайн дурын үндсэн дээр ТУЗ байгуулах, хараат бус гишүүн оруулж болохоор зохицуулсан.⁵

75.2. ... хязгаарлагдмал хариуцлагатай компанийн дүрэмд өөрөөр заагаагүй бол төлөөлөн удирдах зөвлөлгүй байж болно.

75.5. Компанийн дүрэмд заасан бол хязгаарлагдмал хариуцлагатай компанийн төлөөлөн удирдах зөвлөл хараат бус гишүүнтэй байж болно.

Гэвч бусад улсын туршлагаас үзэхэд ХХК-ийн хөрөнгө, орлогын хэмжээ, ажилчдын тоо, хувьцаа эзэмшигчдийн тооноос шууд хамаарч бие даасан хяналтын органыг байгуулахаар хуульчилсан байна. Тухайлбал, Герман Улсын хувьд GmbH нь 500-аас дээш ажилтантай тохиолдолд Хянан шалгагчдын зөвлөл⁶ /цаашид ХШЗ/ байгуулах үүргийг хүлээдэг. Итали Улсын хувьд SRL⁷ нь 1) нэгдсэн санхүүгийн

4 Монгол Улсын Засгийн газар, МҮХАҮТ-аас жил бүр хамтран тодруулдаг ТОП-100 ААН-ийн жагсаалт: <https://www.mongolchamber.mn/p/363>.

5 Тусгайлсан хуулиар зохицуулагдах банк, банк бус санхүүгийн байгууллага, даатгалын үйл ажиллагаа явуулах тусгай зөвшөөрөл бүхий компаниуд хамаарахгүй.

6 ТУЗ-ийн хоёр шатлалт тогтолцоог хэрэглэж байсан 2011 оны Компанийн тухай хуулиас өмнөх хуулиудын хүрээнд “Хянан шалгагчдын зөвлөл” эсхүл “Хянан шалгах зөвлөл” гэх бие даасан хяналтын органыг үүсгэн байгуулж байв.

7 Итали Улсад түгээмэл байдаг компанийн хэлбэр бөгөөд 1 хүн ч дангаар үүсгэн байгуулж болно. Дүрмийн сангийн доод хэмжээ нь 10.000 евро байх бөгөөд үүсгэн байгуулахдаа 2.500 еврог заавал оруулж, үлдсэн хэсгийг жил болгон нэмэгдүүлэх замаар дүрмийн сангийн хэмжээг бүрдүүлнэ. Компанийн хөрөнгө нь эзэмшиж буй хувьд хуваагдах бөгөөд дүрэмд өөрөөр заагаагүй бол бусдад шилжүүлж болно.

тайлан гаргах үүрэг бүхий компани, 2) ХШЗ (collego sindacale) байгуулах, эсхүл Хянан шалгагч (sindaco unico) /цаашид «ХЗ» гэнэ./ ажиллуулах шаардлага бүхий компанийн толгой компани, 3) нийт хөрөнгө, эсхүл борлуулалт нь 4.000.000 еврогоос дээш болон 20-оос дээш ажилтантай бол ХШЗ эсхүл ХШ-ийг ажиллуулах үүргийг хүлээнэ.⁸

Мөн Монгол Улсын 2011 оны КТХ-д ХХК-ийн хүрээнд зөвхөн ТУЗ-ийн нэг шатлал бүхий хяналтын тогтолцоог хуульчилж өгсөн нь эргэлзээ төрүүлж байна. ТУЗ-ийн нэг шатлал бүхий хяналтын тогтолцоо нь АНУ-ын нээлттэй компанийн практикаас үүдэлтэйгээс гадна нээлттэй хүрээнд санхүүжилт шаардлага бүхий ХК-ийн түвшинд түлхүү хэрэглэгдэнэ. Өөрөөр хэлбэл, хөрөнгө оруулагчид танил компанийн засаглалыг бий болгох замаар санхүүжилт татахад нэг шатлал бүхий ТУЗ-ийн хяналтын тогтолцооны үндсэн ач холбогдол нь оршдог.

Харин ХХК-ийн хувьд цөөн тооны итгэлцлийн харилцаанд суурилсан хувьцаа эзэмшигчдээс бүрдэх бөгөөд ХК-ийн адилаар олон нийтээс хувьцаанд суурилсан санхүүжилт татах асуудалд төдийлэн ач холбогдол өгөх шаардлагагүй юм. Улмаар ТУЗ-ийн нэг шатлалт хяналтын тогтолцооноос гадна ТУЗ-ийн хоёр шатлалт хяналтын тогтолцоог сонгох боломжийг бэхжүүлж өгөх нь оновчтой байж болно. Энэ төрлийн хяналтын тогтолцоог 1991 оны Аж ахуйн нэгжийн тухай хуулиас эхлээд 1999 оны КТХ хүртэлх хугацааны бүхий л ХХК-ийн засаглалын хүрээнд хэрэглэж ирсэн түүхэн уламжлал бий.

Иймд Монгол Улсад үйл ажиллагаа явуулж буй том хэмжээний ХХК-ийн өнөөгийн нөхцөл байдалд судалгаа хийсний үндсэн дээр ТУЗ-ийг байгуулах, хараат бус гишүүн оруулах, эсхүл цаашид ХШЗ бүхий ТУЗ-ийн хоёр шатлалт хяналтын тогтолцоог нэвтрүүлэх асуудалд анхаарал хандуулах учиртай.

В. Хязгаарлагдмал хариуцлагатай компанийн мэдээллийн ил тод байдал

Үнэт цаасны зах зээл нь мэдээллийн ил тод байдлын үндсэн дээр оршин тогтдог гэж хэлж болно. Учир нь үнэт цаасны зах зээлд оролцогч хөрөнгө оруулагч нь компанийн мэдээлэлд үндэслэх замаар түүний гаргаж буй үнэт цаасыг худалдан авах, эсхүл худалдан авахгүй байх, эсвэл бусдад худалдах шийдвэр гаргана.

Улмаар КТХ болон ҮНЦЗЗТХ-д компанийн эргэлтэд гаргах эсхүл гаргасан үнэт цаасны үнэд нөлөөлөх боломжтой бүхий л мэдээлэл /санхүүгийн болон санхүүгийн бус/-ийг нийтэд мэдээлэх замаар ил тод байдлыг хангах зохицуулалтыг тусгаж өгсөн. ХК-ийн хувьд СЗХ-оос баталж гаргасан Ил тод байдлын журам үйлчилж байна.

Үүний үндэслэл нь КТХ-ийн 88 дугаар зүйлийн 88.4 болон 89 дүгээр зүйлийн 89.5-д заасан зохицуулалт юм.

88 дугаар зүйл. Их хэмжээний хэлцэл хийх

88.4.Компани нь тухайн тайлангийн хугацаанд хийгдсэн их хэмжээний хэлцэл, түүний үнэ зэргийг улирал, жилийн тайлангийн тодруулгад тусгах замаар нийтэд мэдээлэх үүрэгтэй.

89 дүгээр зүйл. Сонирхлын зөрчил бүхий этгээд

89.5.Компани тухайн тайлангийн хугацаанд хийсэн сонирхлын зөрчилтэй хэлцлийн тоо, хэлцэл хийсэн этгээд, хэлцлийн үнийн талаарх мэдээллийг жилийн тайландаа тусган нийтэд мэдээлэх үүрэгтэй.

8 KPMG, Investment in Italy, 21 (2020).

ХК-ийн хувьд хувьцаа болон түүнд хөрвөх үнэт цаас, бусад үнэт цаасыг олон нийтэд нээлттэй арилжаалах тул мэдээллийн ил тод байдлыг хангах асуудал чухлаар тавигдана. Энэ ч утгаараа КТХ-ийн 88.4 болон 89.5 дахь заалт нь ХК-ийн хүрээнд эрх зүйн үйчлэлийн оновчтой үр дагаврыг үүсгэдэг.

Гэвч хувьцаа болон хувьцаа худалдан авах эрхийн бичиг, хувьцаанд хөрвөх үнэт цаасыг хаалттай хүрээнд гаргах замаар цөөн тооны хувьцаа эзэмшигчдийн үндсэн дээр үйл ажиллагааг явуулдаг ХХК-ийн хувьд КТХ-ийн 88.4 болон 89.5 дахь заалт нь бодит байдалд нийцэхгүй байна.⁹ Өөрөөр хэлбэл, итгэлцлийн харилцаанд суурилсан цөөн тооны хувьцаа эзэмшигчдээс бүрдсэн ХХК-ийн хувьд их хэмжээний хэлцэл, сонирхлын зөрчил бүхий хэлцлийн талаар нийтэд мэдээлэх шаардлага байхгүй юм.

ХХК нь өрийн бичиг(бусад үнэт цаас)-ийг олон нийтэд нээлттэй санал болгох онцлогийн үүднээс тодорхой түвшинд зөвтгөх үндэслэл байхыг үгүйсгэх боломжгүй боловч, өнөөгийн нөхцөлд Зохицуулах байгууллага (СЗХ) болон Үнэт цаасны арилжаа эрхлэх байгууллага (МХБ, ҮЦБ)-ын нарийн зохицуулалт, хяналт байгааг анхаарах шаардлагатай (Үүнд хамаарах эрх зүйн зохицуулалтын үнэлгээг 4) А. Үнэт цаас нээлттэй хүрээнд гаргах хэсгээс уншина уу).

Иймд КТХ-ийн 88 дугаар зүйлийн 88.4 болон 89 дүгээр зүйлийн 89.5-д заасныг дараах байдлаар өөрчлөн найруулж болох юм.

Судлаачийн санал:

88 дугаар зүйл. Их хэмжээний хэлцэл хийх

88.4. Хувьцаат компани нь тухайн тайлангийн хугацаанд хийгдсэн их хэмжээний хэлцэл, түүний үнэ зэргийг улирал, жилийн тайлангийн тодруулгад тусгах замаар нийтэд мэдээлэх үүрэгтэй.

89 дүгээр зүйл. Сонирхлын зөрчил бүхий этгээд

89.5. Хувьцаат компани тухайн тайлангийн хугацаанд хийсэн сонирхлын зөрчилтэй хэлцлийн тоо, хэлцэл хийсэн этгээд, хэлцлийн үнийн талаарх мэдээллийг жилийн тайландаа тусган нийтэд мэдээлэх үүрэгтэй.

Харин хаалттай ХК-д нийтэд мэдээлэх үүрэг хүлээх эсэх асуудлын талаар тодорхой шалгуурын үндсэн дээр СЗХ-оос журам гаргах замаар нарийвчлан зохицуулах боломжтой.

II. Хязгаарлагдмал хариуцлагатай компанийн хувьцаа эзэмшигчдийн хурал

А. Хязгаарлагдмал хариуцлагатай компанийн хувьцаа эзэмшигчдийн ээлжит хурал

Хувьцаа эзэмшигч нь компанийн эзэмшигч болохын хувьд тодорхой давтамжтайгаар тогтмол хуралдаж, өөрийн бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэх боломжоор хангагдсан байх учиртай. Энэхүү боломжийг хувьцаа эзэмшигчид олгох чиг үүргийг хувьцаа эзэмшигчдийн ээлжит хурал гүйцэтгэдэг.

Улмаар КТХ-д хувьцаа эзэмшигчдийн ээлжит хурлыг төлөөлөн удирдах зөвлөлийн шийдвэрийн дагуу санхүүгийн жил дууссанаас хойш 4 сарын дотор зарлан хуралдуулахаар зохицуулсан (КтХ 59.4). Хэрэв хуульд заасан хугацаанд хувьцаа эзэмшигчдийн ээлжит хурлыг хуралдуулаагүй тохиолдолд төлөөлөн

9 С.Батбаяр, Компанийн тухай хууль дахь хувьцаат компани болон хязгаарлагдмал хариуцлагатай компанийн эрх зүйн зохицуулалтыг ялгамжтайгаар зохицуулах хэрэгцээ, шаардлага, МХХ-ны Иргэний эрх зүйн хороо, Илтгэлийн эмхэтгэл (2020), 13 дахь тал.

удирдах зөвлөлийн компанийн хууль болон компанийн дүрмээр тогтоосон бүрэн эрх дуусгавар болно (КТХ 59.5).

59 дүгээр зүйл.Хувьцаа эзэмшигчдийн хурал
59.4.Хувьцаа эзэмшигчдийн ээлжит хурлыг төлөөлөн удирдах зөвлөл /байхгүй бол гүйцэтгэх удирдлага/-ийн шийдвэрээр санхүүгийн жил дууссанаас хойш дөрвөн сарын дотор зарлан хуралдуулна.
59.5.Энэ хуулийн 59.4-т заасан хугацаанд хувьцаа эзэмшигчдийн ээлжит хурлыг хуралдуулаагүй тохиолдолд төлөөлөн удирдах зөвлөл /байхгүй бол гүйцэтгэх удирдлага/-ийн хувьцаа эзэмшигчдийн хурал хуралдуулахаас бусад энэ хууль болон компанийн дүрмээр тогтоосон бүрэн эрх дуусгавар болно.

Эдгээр хэм хэмжээ нь эзэмшил болон удирдлага салсан ХК-ийн харилцаанд суурилсан буюу ТУЗ-ийн үйл ажиллагааг ХЭХ-ийн эрх ашигт нийцүүлэхэд чиглэсэн байх бөгөөд ТУЗ-ийн бүрэн эрх нь анхдагч биш бөгөөд ХЭХ-ын шийдвэрт тулгуурласан байх ёстой гэсэн үзэл санаанд суурилж байна. Өөрөөр хэлбэл, компанийн эзэн болох хувьцаа эзэмшигчид компанийн хяналтыг ТУЗ-д алдах эрсдэлээс сэргийлэх эцсийн зорилгыг агуулсан зохицуулалт юм.¹⁰

Гэвч ХХК-ийн хувьд хувьцаа эзэмшигч нь нийтлэг байдлаар компанийн ТУЗ /байхгүй бол гүйцэтгэх удирдлага/-ийн бүрэн эрхийг өөрөө хэрэгжүүлж байх бөгөөд компанийн удирдлагад компанийн хяналтыг алдах боломж байхгүй. Энэ ч утгаар ХХК-ийн хувьцаа эзэмшигчдийн ээлжит хуралд тавигдах процедурыг ХХК нь дүрэмдээ заах замаар уян хатан байдлаар тогтоож өгөх боломжийг бий болгох асуудал чухлаар тавигдана.

Ялангуяа, КТХ-ийн 59 дүгээр зүйлийн 59.5-т заасны дагуу төлөөлөн удирдах зөвлөл /байхгүй бол гүйцэтгэх удирдлага/-ийн бүрэн эрхийг шууд дуусгавар болгохоор зохицуулсан нь ХХК-ийн удирдлагын бодит нөхцөл байдалд нийцэхгүй байгааг дурдах нь зүйтэй.

Герман болон Турк Улсын хувьд ХХК-ийн ХЭХ-ийн талаар дараах байдлаар зохицуулж өгчээ.

Герман Улсын “GmbH”	Турк Улсын “Ticaret Kanunu”
Хувьцаа эзэмшигчдийн хурал 48.1. Хувьцаа эзэмшигчдийн шийдвэр нь хурлын үндсэн дээр гарна. 48.2. Бүх хувьцаа эзэмшигчид тухайн зүйлийн талаар бичгээр(e-mail, fax), эсхүл саналын хуудсаар саналаа өгсөн бол хувьцаа эзэмшигчдийн хурал зохион байгуулах шаардлагагүй. Зарлан хуралдуулах 49.1. Хувьцаа эзэмшигчдийн хурлыг удирдлага зарлан хуралдуулна. 49.2. Тодорхой зааснаас бусад тохиолдолд компанийн эрх ашгийн үүднээс зайлшгүй бол хурлыг зарлан хуралдана. 49.3. Жилийн санхүүгийн тайлан эсхүл жилийн дундуур гарсан балансад хувь нийлүүлсэн хөрөнгийн тал хүртэл багассан бол хувьцаа эзэмшигчдийн хурлыг нэн даруй хуралдуулна.	Хувьцаа эзэмшигчдийн хурал 617.1. Гүйцэтгэх удирдлага нь хувьцаа эзэмшигчдийн хурлыг зарлан хуралдуулна. Хувьцаа эзэмшигчдийн ээлжит хурлыг санхүүгийн жил дууссаны дараа 3 сарын дотор зарлан хуралдуулна. Компанийн дүрэмд заасан тохиолдолд ээлжит бус хурлыг зарлан хуралдуулж болно. 617.2. Хувьцаа эзэмшигчдийн хурлыг хамгийн багадаа хурлыг хуралдуулахаас 15 хоногийн өмнө зарлана.

10 АНУ-ын нээлттэй компанийн хувьцааны тархалт өндөр бөгөөд үүнээс шалтгаалан хувьцаа эзэмшигчид компанийн удирдлагад хяналт тавьж чадахгүй болох “засаглалын хямрал” үүсч байсан. Үүнийг эзэмшил болон хяналт салах хэмээн нэрлэдэг (separation of ownership and control).

Герман Улсад ХХК нь ХЭХ-ийг заавал зарлан хуралдуулах шаардлагагүй бөгөөд саналын хуудсыг бүх хувь нийлүүлэгчдэд хүргүүлэх замаар шийдвэрийг гаргаж болно (GmbH 48.2.). Мөн ХЭХ-ыг компанийн эрх ашгийн үүднээс шаардлагатай тохиолдолд зарлан хуралдуулахаар зохицуулсан байна.

Турк Улсын хувьд Монгол Улсын КТХ-ийн зохицуулалттай нэлээд төстэй байдлаар санхүүгийн жил дууссанаас хойш 3 сарын ээлжит хурлыг зарлан хуралдуулахаар зохицуулсан боловч, тухайн заалтын зөрчсөний үр дагаврыг гүйцэтгэх удирдлагын бүрэн эрхтэй холбоогүй байна. Өөрөөр хэлбэл, ХХК-ийн хувьцаа эзэмшигчдийн ээлжит хурлыг гүйцэтгэх удирдлагын зүгээс хуульд заасан хугацаанд зарлан хуралдуулаагүй тохиолдолд хувьцаа эзэмшигчид хурлыг зарлан хуралдуулахаар шаардах эрх үүсдэг.

Мөн Франц Улсын "SARL"-ийн хувьд ХЭХ нь жилийн санхүүгийн тайланг хэлэлцэх болон тодорхой тооны хувьцаа эзэмшигчид (хувьцаа эзэмшигчдийн 10%, хувьцааны 10%)-ийн шаардсан тохиолдолд албан ёсоор хуралдана. Харин бусад тохиолдолд ХХК-ийн дүрэмд заах замаар саналын хуудсаар шийдвэр гаргах, янз бүрийн бичгэн хэлбэрээр шийдвэр гаргахыг хүлээн зөвшөөрдөг.¹¹

ХЭХ-ийг гүйцэтгэх удирдлага зарлан хуралдуулах бөгөөд түүнийг байхгүй тохиолдолд ХШ-ийн зүгээс тухайн бүрэн эрхийг хэрэгжүүлэх бүрэн эрхтэй байдаг. Хэрэв гүйцэтгэх удирдлага нь хувьцаа эзэмшигчид шаардсан боловч хурлыг зарлан хуралдуулахгүй байгаа тохиолдолд аль нэг хувьцаа эзэмшигч нь хурлаар хэлэлцэх асуудлыг шийдвэрлэж, хувьцаа эзэмшигчдийн хурлыг зарлан хуралдуулах этгээдийг томилуулахаар шүүхэд нэхэмжлэл гаргах эрхтэй байхаар зохицуулжээ.¹²

ХХК нь цөөн тооны хувьцаа эзэмшигчдээс бүрдэх, дийлэнх тохиолдолд хувьцаа эзэмшигчийн зүгээс компанийн удирдлагын чиг үүргийг давхар гүйцэтгэх онцлогийг харгалзаж, хувьцаа эзэмшигчдийн ээлжит хурлыг Герман Улсын адилаар уян хатан байдлаар хуралдуулах боломжийг нээж өгч болох юм. Мөн хувьцаа эзэмшигчдийн хурлыг зарлан хуралдуулах хуульд болон дүрэмд заасан журмыг зөрчсөн тохиолдолд үүсэх үр дагаврыг Турк Улсын адилаар хувьцаа эзэмшигчийн зүгээс шаардах эрхтэй уялдуулан зохицуулж болно.

Судлаачийн санал:

59 дүгээр зүйл. Хувьцаа эзэмшигчдийн хурал

59.4. Хувьцаа эзэмшигчдийн ээлжит хурлыг төлөөлөн удирдах зөвлөл /байхгүй бол гүйцэтгэх удирдлага/-ийн шийдвэрээр санхүүгийн жил дууссанаас хойш дөрвөн сарын дотор зарлан хуралдуулна.

У. Энэ хуулийн 59.4-т заасан хувьцаа эзэмшигчдийн ээлжит хурлыг зарлан хуралдуулах хугацааг хязгаарлагдмал хариуцлагатай компанийн дүрэмд өөрөөр тогтоож болно.

У2. Энэ хуулийн 59.4-т заасан хугацаанд хувьцаа эзэмшигчдийн ээлжит хурлыг хуралдуулаагүй тохиолдолд төлөөлөн удирдах зөвлөл /байхгүй бол гүйцэтгэх удирдлага/-өөс хувьцаа эзэмшигчдийн хурлын зарлан хуралдуулахыг хувьцааг эзэмшигч шаардаж болно. төлөөлөн удирдах зөвлөл /байхгүй бол гүйцэтгэх удирдлага/-ийн хувьцаа эзэмшигчдийн хурал хуралдуулахаас бусад энэ хууль болон компанийн дүрмээр тогтоосон бүрэн эрх дуусгавар болно.

У3. Төлөөлөн удирдах зөвлөл /байхгүй бол гүйцэтгэх удирдлага/ нь хувьцаа эзэмшигчийн шаардлагын үндсэн дээр хувьцаа эзэмшигчдийн хурлыг нэн даруй зарлан хуралдуулах үүрэг хүлээнэ.

11 Kiplingavocats, Main legal characteristics of the French Limited Liability Company (SARL) 3[<https://www.kiplingavocats.com/wp-content/uploads/2012/12/The-limited-liability-company.pdf>]

12 Id.

У4. Төлөөлөн удирдах зөвлөл /байхгүй бол гүйцэтгэх удирдлага/ нь хувьцаа эзэмшигчдийн хурлыг зарлан хуралдуулахгүй байгаа тохиолдолд аль нэг хувьцаа эзэмшигч хувьцаа эзэмшигчдийн хурлыг зарлан хуралдуулах этгээдийг томилуулахаар Санхүүгийн зохицуулах хороо эсхүл шүүхэд нэхэмжлэл гаргах эрхтэй. Судлаачийн дээр дурдсан санал нь ХХК-ийн эзэмшил болон удирдлага салаагүй байх онцлогт тулгуурлан хувьцаа эзэмшигчдийн ээлжит хурлыг зарлан хуралдуулахад чиглэсэн харилцааг уян хатан байдлаар зохицуулах зорилготой бөгөөд том хувьцаа эзэмшигч болон жижиг хувьцаа эзэмшигчийн зөрчилдөөнийг шийдвэрлэхэд чиглээгүй болно.

В. Хувьцаа эзэмшигчдийн хурлыг зарлан хуралдуулах хугацаа

ХХК-ийн хувьд цөөн тооны хувьцаа эзэмшигчээс бүрдэх тул ХЭХ-ийг зарлан хуралдуулах асуудлыг хурдан шуурхай зохион байгуулж, уян хатан байдлаар шийдвэрлэх боломжоор хангагдсан байх нь зүйд нийцнэ.

КТХ-ийн 60 дугаар зүйлийн 60.3 дахь хэсэгт ХХК нь дүрэмдээ өөрөөр заах замаар ХЭХ-ийг зарлан хуралдуулах шийдвэр гарсан өдрөөс хойш хэдийд ч зохион байгуулах боломжтой байхаар зохицуулсан.

60 дугаар зүйл. Хувьцаа эзэмшигчдийн хурал хуралдуулах тухай шийдвэр гаргах
 60.1. Төлөөлөн удирдах зөвлөл /байхгүй бол гүйцэтгэх удирдлага/, эсхүл энэ хуулийн 61.7-д заасан этгээд хувьцаа эзэмшигчдийн хурлыг хуралдуулах тухай шийдвэрийг гаргана.
 60.3. Хязгаарлагдмал хариуцлагатай компанийн дүрэмд өөрөөр заагаагүй бол хувьцаа эзэмшигчдийн хурлыг энэ хуулийн 60.1-д заасан шийдвэр гарснаас хойш 40-өөс доошгүй хоногийн дараа хуралдуулна.

Гэвч практикт түгээмэл гарч буй асуудлын дийлэнх нь ХХК-ийн хувьд үүсгэн байгуулах үедээ ХЭУБ-ийн газраас гаргасан загвар дүрмийг ашигладаг бөгөөд тухайн дүрэмд ХЭХ-ийг зарлан хуралдуулахадтай холбоотой зохицуулалт байхгүй. Үүнээс ямар ч ХХК-ийн хувьд яаралтай асуудлаа ХЭХ-аар шийдвэрлэж чадахгүй 40 хоногийн хугацааг хүлээх шаардлагатай болдог.¹³

Харин бусад улсад ХЭХ-ийг хуралдах өдрийн зарлан хуралдуулах зартай уялдуулан тогтоосон байна. Тухайлбал, Герман Улсын “GmbH”-ийн 51 дүгээр зүйлийн 51.1-т ХЭХ-ийг хуралдуулахын өмнө хамгийн багадаа нэг 7 хоногийн өмнө зарыг хувь нийлүүлэгчдэд хүргүүлэхээр зохицуулжээ. Мөн хуулийн 51 дүгээр зүйлийн 51.3-т хурал нь хуульд заасан журмын дагуу зарлагдаагүй байсан ч бүх хувь нийлүүлэгч оролцсон бол хүчин төгөлдөр хэмээн үзэхээр хуульчилсан.

Мөн Турк Улсын хувьд Худалдааны хуулийн 617.2-т гүйцэтгэх удирдлага нь ээлжит хурал хуралдуулах тухай шийдвэр гарснаас хойш 15 хоногоос доошгүй хугацааны дотор хуралдуулна. Энэхүү хугацааг гүйцэтгэх удирдлага уртасгаж, эсхүл 10 хоног хүртэл багасгаж болно хэмээн зохицуулсан. Франц Улсын SARL-ийн хувьд ч ХЭХ хуралдах өдрөөс 15 хоногийн өмнө хурлын зарыг шуудангаар хүргүүлэх бөгөөд бүх хувьцаа эзэмшигчид байгаа, эсхүл хүрэлцэн ирсэн тохиолдолд амаар зарыг хүргэж болно хэмээн зохицуулжээ.¹⁴

Иймд ХХК-ийн өнөөгийн практикт тулгарч буй асуудлыг харгалзан КТХ-ийн 60.3-ийг ХХК-ийн онцлогт нийцүүлэн ХЭХ-ийн зарлан хуралдуулахад чиглэсэн эрх зүйн зохицуулалтыг уян хатан байдлаар өөрчлөн найруулах боломжтой.

13 С.Батбаяр, Компанийн тухай хууль дахь хувьцаат компани болон хязгаарлагдмал хариуцлагатай компанийн эрх зүйн зохицуулалтыг ялгамжтайгаар зохицуулах хэрэгцээ, шаардлага, МХХ-ны Иргэний эрх зүйн хороо, Илтгэлийн эмхэтгэл (2020), 11 дэх тал.

14 Kiplingavocats, Main legal characteristics of the French Limited Liability Company (SARL) 3[<https://www.kiplingavocats.com/wp-content/uploads/2012/12/The-limited-liability-company.pdf>]

Судлаачийн санал:

60 дугаар зүйл.Хувьцаа эзэмшигчдийн хурал хуралдуулах тухай шийдвэр гаргах
60.1.Төлөөлөн удирдах зөвлөл /байхгүй бол гүйцэтгэх удирдлага/, эсхүл энэ хуулийн 61.7-д заасан этгээд хувьцаа эзэмшигчдийн хурлыг хуралдуулах тухай шийдвэрийг гаргана.
60.3.Хязгаарлагдмал хариуцлагатай компанийн дүрэмд заагаагүй бол хувьцаа эзэмшигчдийн хурлыг энэ хуулийн 60.1-д заасан шийдвэр гарснаас хойш 40-өөс доошгүй хоногийн дараа хуралдуулна.
Энэхүү хугацааг төлөөлөн удирдах зөвлөл/ байхгүй бол гүйцэтгэх удирдлага/ нь үндэслэл бүхий шалтгаанаар уртасгаж эсхүл ажлын 5 хоног хүртэл багасгаж болно.
У. Хязгаарлагдмал хариуцлагатай компанийн дүрэм болон энэ хуульд заасан журмыг баримтлаагүй боловч, бүх хувьцаа эзэмшигчид хуралд оролцсон бол хурлын шийдвэрийг хүчин төгөлдөр гэж үзнэ.

Судлаачийн дээр дурдсан санал нь ХХК-ийн ХЭХ-ийг зарлан хуралдуулах хугацааны талаар Герман болон Турк Улсын эрх зүйн зохицуулалтад тулгуурласан болно.

III. Хязгаарлагдмал хариуцлагатай компанийн хувьцаа шилжүүлэх

А.Хязгаарлагдмал хариуцлагатай компанийн хувьцааг хариу төлбөргүйгээр шилжүүлэх

ХХК-ийн эрх зүйн зохицуулалтын хүрээнд түгээмэл тулгардаг асуудал нь хувьцаа эзэмшигч өөрийн эзэмшлийн хувьцааг бусдад шилжүүлэх асуудал юм. Энэ нь ХХК-ийн хувьд хувьцаа эзэмшигчид нь найз нөхөр, гэр бүл зэрэг итгэлцлийн харилцаанд суурилсан байх тул хувьцаа эзэмшигч нь хэн байх вэ гэдэг асуудал чухал ач холбогдолтой байдагтай холбоотой.

- ХХК-ийн хувьцаа эзэмшигч нь хувьцааг бусдад дараах хэлбэрээр шилжүүлдэг:
- Хариу төлбөртэй шилжүүлэх /худалдах.,/
- Хариу төлбөргүй шилжүүлэх /бэлэглэх, өв залгамжлуулах.,/

Улмаар КТХ-ийн 5 дугаар зүйлд ХХК-ийн хувьцаа эзэмшигч бусдад хувьцаа шилжүүлэхэд тодорхой хязгаарлалтыг тогтоож өгсөн.

5 дугаар зүйл.Хязгаарлагдмал хариуцлагатай компани
5.3.Компанийн дүрэмд өөрөөр заагаагүй бол хязгаарлагдмал хариуцлагатай компанийн хувьцаа эзэмшигч нь компанийн болон бусад хувьцаа эзэмшигчийн худалдах хувьцаа, түүнийг худалдан авах эрхийн бичиг болон тэдгээрт хөрвөх үнэт цаасыг гуравдагч этгээдэд санал болгох үнээр өөрийн эзэмшлийн хувьцааныхаа тоонд хувь тэнцүүлэн энэ хууль болон компанийн дүрэмд заасны дагуу тэргүүн ээлжид худалдан авах эрхтэй.

КТХ-ийн 5 дугаар зүйлд хувьцааг хариу төлбөртэйгээр шилжүүлэх асуудлыг зохицуулсан буюу худалдах хэлбэрийн хүрээнд тодорхой хязгаарлалтыг хийж өгчээ.

Харин хариу төлбөргүйгээр бусдад хувьцаа шилжүүлэх буюу бэлэглэх, өв залгамжлуулах хэлбэрийн талаар зохицуулаагүй байна. Өөрөөр хэлбэл, ХХК-ийн хувьцаа эзэмшигч нь бусад хувьцаа эзэмшигчидтэй хувийн харилцаагүй этгээдэд өөрийн эзэмшлийн хувьцааг бэлэглэх эсхүл өв залгамжлуулах тохиолдолд КТХ-ийн 5 дугаар зүйлд заасан зохицуулалт үйлчлэх эсэх нь тодорхойгүй. Иймд ХХК-ийн хувьцаа эзэмшигчийн зүгээс өөрийн эзэмшлийн хувьцааг бусад этгээдэд хариу төлбөргүйгээр бусдад шилжүүлэх тохиолдолд үйлчлэх эрх зүйн механизмыг бий болгох шаардлага тулгарч байна.

Аль ч тохиолдолд ХХК-ийн онцлогийг харгалзан үзэж, хувьцаа эзэмшигчид хоорондын итгэлцлийн харилцааг эрх зүйн түвшинд чухалчилан авч үзэх шаардлагатай. Учир нь цөөн хувьцаа эзэмшигчдээс бүрдсэн ХХК-ийн хувьд нэг хувьцаа бусад хувьцаа эзэмшигчидтэй зөрчилдөөнтэй байх нь компани цаашид тогтвортой үйл ажиллагаа явуулах, түргэн шуурхай шийдвэр гаргахад сөргөөр нөлөөлнө.

Харин бусад улсад ХХК-ийн хувийг хариу төлбөргүйгээр бусдад шилжүүлэх тохиолдолд хариу төлбөртэй шилжүүлэхтэй адил төрлийн хязгаарлалт тавигдаж болохоор зохицуулсан байна.

Япон Улсын КТХ	Герман Улсын “GmbH”
Өв залгамжлалын тусгай зохицуулалт 608.1. Хувь нийлүүлсэн компани нь түүний гишүүн нь нас барсан тохиолдолд ...тухайн гишүүний өв залгамжлагч ... уг гишүүний хувийг өв залгамжилж болохоор дүрэмдээ тусгаж болно.	Хувиа шилжүүлэх 15.1 Хувийг бусдад шилжүүлж, өв залгамжлуулж болно.
Хувиа шилжүүлэх 585.1 Гишүүн нь бусад гишүүдийн зөвшөөрлийг авалгүйгээр өөрийн эзэмшлийн хувийг бүгдийг нь эсхүл хэсэгчлэн бусдад шилжүүлж болохуй.	Хувиа шилжүүлэх 15.5 Компани дүрэмдээ хувь шилжүүлэх нөхцөл болон компанийн зөвшөөрлийг авахаар тусгаж болно.

Ийнхүү Япон болон Герман Улсын эрх зүйн зохицуулалтаас үзэхэд хувь шилжүүлэх хүрээнд хариу төлбөртэй болон хариу төлбөргүй хэмээн ялгахгүйгээр нийтлэг байдлаар зохицуулсан байна. Ингэхдээ зарчмын хувьд хувь шилжүүлэх асуудлыг зөвшөөрсөн боловч, гишүүдийн зөвшөөрлийг авах, компанийн дүрэмдээ хязгаарлалтыг тодорхой тусгаж өгөхөөр хуульчилжээ.

Монгол Улсын хувьд ч Япон болон Герман Улсын эрх зүйн зохицуулалтын туршлагад тулгуурлан бусдад хувьцаагаа хариу төлбөргүй шилжүүлэх асуудлыг зарчмын хувьд зөвшөөрч, бусад хувьцаа эзэмшигчдээс зөвшөөрөл авах эсэх, шилжүүлж болохгүй нөхцлийн талаар стандарт зохицуулалтыг тогтоож өгөх боломжтой.

Судлаачийн санал:

Энгийн хувьцаа болон түүнд хөрвөх үнэт цаасыг өв залгамжлах У. Хязгаарлагдмал хариуцлагатай компани дүрэмдээ заасан эсхүл бүх хувьцаа эзэмшигчид зөвшөөрсөн тохиолдолд нас барсан хувьцаа эзэмшигчийн энгийн хувьцаа болон түүнд хөрвөх үнэт цаасыг түүний өв залгамжлагч өвлөж болно. У2. Энэ хуулийн У-т зааснаас бусад тохиолдолд нас барсан хувьцаа эзэмшигчийн өв залгамжлагчид компани нь нөхөн төлбөрийг бүрэн хэмжээгээр төлнө.	Энгийн хувьцаа болон түүнд хөрвөх үнэт цаасыг бусдад бэлэглэх У. Энэ зүйлд зааснаас бусад тохиолдолд хязгаарлагдмал хариуцлагатай компанийн хувьцаа эзэмшигч нь өөрийн эзэмшлийн энгийн хувьцаа болон түүнд хөрвөх үнэт цаасыг бусдад бэлэглэхийг хориглоно. Х. Бэлэглэж буй этгээд нь тухайн хязгаарлагдмал хариуцлагатай компанийн энгийн хувьцаа эзэмшигч Х2. Компанийн дүрэмд бусдад бэлэглэхийг зөвшөөрсөн, эсхүл бэлэглэж болох этгээдийг нэрлэн заасан Х3. Бүх хувьцаа эзэмшигчид санал нэгтгэйгээр зөвшөөрсөн.

Судлаачийн дээр дурдсан санал нь ХХК-ийн хувьцааг хариу төлбөргүйгээр шилжүүлэхэд чиглэсэн Япон болон Герман Улсын эрх зүйн зохицуулалтад тулгаарласан болно.

В. Хязгаарлагдмал хариуцлагатай компанийн хувьцаа эзэмшигч эрхийн чадвараа алдах

ХХК нь хувьцаа эзэмшигч хоорондын итгэлцлийн харилцаанд суурилсан компанийн хэлбэр болох талаар өмнө авч үзсэн. Энэ хүрээнд гэр бүл, найз нөхдийн хүрээний бус этгээд компанийн хувьцаа эзэмшигч болсон эсхүл гэр бүл, найз нөхөд хоорондын итгэлцлийн харилцаа эвдэрсэн тохиолдолд цаашид компани тогтвортой үйл ажиллагаа явуулах боломжгүй болдог.

Улмаар ХХК-ийн харилцааны хүрээнд хувьцаа эзэмшигчийн эзэмшлийн хувьцааг устгах, тодорхой шалтгааны улмаас компаниас хасах замаар хувьцаа эзэмшигчийг тухайн компаниас шахан гаргах боломжийг хүлээн зөвшөөрөх нь нийтлэг практик юм /Бусад улсад хүлээн зөвшөөрөгдсөн байна/.

Монгол Улсын КТХ-ийн хүрээнд 49 дүгээр зүйлийн 49.1-т заасны дагуу компани бусад хувьцаа эзэмшигчтэй тохиролцсоны үндсэн дээр тэдгээрийн эзэмшлийн хувьцааг худалдаж авах боломжийг тогтоосон байна.

49 дүгээр зүйл. Үнэт цаас эргүүлэн худалдаж авах
49.1. Компанийн дүрэмд өөрөөр заагаагүй бол компани нь төлөөлөн удирдах зөвлөл /байхгүй бол хувьцаа эзэмшигчдийн хурал/-ийн шийдвэрээр өөрийн гаргасан үнэт цаасыг эзэмшигчтэй нь тохиролцсоны үндсэн дээр худалдан авч болно.

Гэвч бодит байдал дээр бусад хувьцаа эзэмшигчид/том хувьцаа эзэмшигч/-тэй зөрчилдөөн бүхий хувьцаа эзэмшигчид компанид хувьцаагаа худалдахаа хэт өндөр үнийн санал тавих, эсхүл худалдахаас татгалзсан тохиолдолд эрх зүйн зохицуулалтын хувьд гацаанд ордог. Улмаар ХХК нь компанийн үйл ажиллагааг тогтвортой, түргэн шуурхай явуулахын тулд КТХ-ийн 49 дүгээр зүйлийн 1-д заасныг хэрэглэх замаар жижиг хувьцаа эзэмшигчийн эзэмшлийн хувьцааг хүчээр худалдан авсан тохиолдолд гардаг.

Иймд хаалттай компанийн эрх зүйн хүрээнд зөрчилдөөн бүхий хувьцаа эзэмшигчдээс бүрдсэн ХХК-ийн хувьцаа эзэмшигчдийн зөрчилдөөнийг шийдвэрлэх эрх зүйн боломжийг нээж өгөх шаардлага чухлаар тавигдаж байна. Бусад улсын эрх зүйн зохицуулалтаас үзэхэд 1) хувьцаа буцаан авах, 2) хувьцаа эзэмшигчийг компаниас хасах замаар ХХК-ийн хувьцаа эзэмшигчид хоорондын зөрчилдөөнийг шийдвэрлэх туршлага бий.

Хувьцаа буцаан авах болон компанийн хасах асуудлыг нарийвчлан авч үзье. Харин АНУ дахь ХХК-ийн эрх зүйн зохицуулалт нь нөхөрлөлийн харилцаанд суурилсан байх тул Монгол Улсын ХХК-тай төстэй хялбаршуулсан хувьцаат компанийн хэлбэр бүхий Герман Улсын “GmbH” болон Япон Улсын хувь нийлүүлсэн компанийн эрх зүйн зохицуулалтыг голчлон авч үзлээ.

Герман Улсын “GmbH”	Япон Улсын КТХ
Хувиа буцаан авах 34.1. Компанийн дүрмийн хүрээнд зөвшөөрсөн тохиолдолд гагцхүү компанийн зүгээс хувиа буцаан авч болно. 34.2. Хувийг буцаан авах нь гагцхүү хувь нийлүүлэгч хувийг олж авахаас өмнө тухайн компанийн дүрэмд заасан тохиолдолд хэрэгжих бөгөөд хувь нийлүүлэгчийн зөвшөөрлийг авах шаардлагагүй.	Хувь нийлүүлсэн компанийн гишүүнийг хасах нэхэмжлэл 859.1. Хувь нийлүүлсэн компанийн гишүүн нь дараах үндэслэл байгаа бол тухайн компанийн нэхэмжлэлийн субъект бус гишүүдийн олонхын саналаар, шаардлагад үндэслэн тухайн гишүүнийг хасахаар шүүхэд нэхэмжлэл гаргаж болно. 1. Хувь нийлүүлэх үүргээ гүйцэтгээгүй; 2. 594.1 (үл өрсөлдөх үүрэг)-т дэх заалтыг зөрчсөн; 3. Үйл ажиллагаа явуулахдаа зүй бус үйлдэл хийж, эсхүл удирдах эрхгүй боловч, удирдлагын үйл ажиллагаанд оролцсон; 4. компанийг төлөөлөхдөө зүй бус үйлдэл хийж, эсхүл төлөөлөх бүрэн эрх байхгүй боловч, төлөөлөн үйл ажиллагаа явуулсан; 5. Дээр дурдсанаас бусад чухал үүргээ биелүүлээгүй.

Хувийг буцаан авах

ХХК-ийн хувь нь хөрвөх чадвар султай байдаг тул хувийг буцаан авах замаар хувь нийлүүлэгчийн хүсэл зоригоос гадуур компаниас хасахыг хүлээн зөвшөөрөх шаардлага үүснэ. Герман Улсын “GmbH” 34.1-т заасны дагуу компанийн дүрэмд заасан тохиолдолд хувийг хувь нийлүүлэгчийн зөвшөөрөлгүйгээр буцаан авна. Энэхүү арга хэмжээг авах нөхцөл нь хувь нийлүүлсэн хөрөнгийг буцаан төлөх асуудал байдаг (19.2.1). Мөн хувийг буцаан авсны дараа өөрийн хөрөнгө нь хувь нийлүүлсэн хөрөнгөөс багасах тохиолдолд хувийг буцаан худалдан авахыг хориглоно (GmbH 34.3, 30.1.1). Түүнчлэн ХХК-ийн дүрэмд нэмэлт өөрчлөлт оруулах замаар хувийг буцаан авах заалт оруулах тохиолдолд бүх хувь нийлүүлэгчийн зөвшөөрөл шаардлагатай байхаар зохицуулжээ.

Улмаар ХХК нь дүрэмдээ хувь нийлүүлэгчийн хувийг буцаан авах нөхцлийг тусгах шаардлагатай бөгөөд шүүхээс дараах нөхцлийг нийтлэг байдлаар хүлээн зөвшөөрдөг байна. Үүнд:

- Хувьцаа эзэмшигч дампуурсан;
- Хувиа барьцаанд тавьсан;
- Хувьцааг зөвшөөрсөнөөс бусад этгээдэд шилжүүлсэн;
- Хувьцаа эзэмшигч нас барсан.

Компаниас хасах

“Компаниас хасах” гэдэг нь компанид хувь нийлүүлсэн этгээдийн хүсэл зоригт үл тулгуурлан бусад хувь нийлүүлэгчийн шийдвэрт үндэслэн компаниас гаргах тогтолцоо юм. ХХК-ийн харилцаа нь хувь нийлүүлсэн этгээдүүдийн итгэлцэл дээр суурилдаг. Улмаар компаниас хасах тогтолцоо нь тухайн хувь нийлүүлэгчтэй компани үйл ажиллагаагаа үргэлжүүлэн явуулахад эдийн засгийн, эсхүл итгэлцлийн хувьд боломжгүй болсон тохиолдолд тодорхой хувь нийлүүлэгчийн байр суурийг булаах замаар компанийн тогтвортой байдлыг хангахад чиглэнэ.¹⁵ Хувь нийлүүлсэн этгээдийг компаниас хасах нь компанийн орган дотооддоо шийдвэрлэхэд төвөгтэй харилцаа байдаг тул шүүхийн оролцоог хангах нь зайлшгүй зүйл юм.

Герман Улсын шүүхийн жишигт хувь нийлүүлэгчийн хувийг буцаан авах дүрмийн заалт байхгүй бөгөөд тохиролцооны үндсэн дээр хувийг нь буцаан авах боломжгүй тохиолдолд эцсийн аргын хүрээнд компаниас хасах арга хэмжээг авч хэрэгжүүлдэг байна.

Шүүх болон судлаачдын хандлагаас үзэхэд хувь нийлүүлэгчийг хасах үндэслэл нь хасагдах хувь нийлүүлэгч болон түүний үйл ажиллагаанаас шууд шалтгаалдаг. Компаниас хувь нийлүүлэгчийг хасах нь компанийн шийдвэр гаргах ажиллагааг гацаанаас гаргах цорын ганц арга байх тохиолдолд хүлээн зөвшөөрөгдөх бөгөөд өөр арга байгаа бол зөвшөөрөх боломжгүй гэж үздэг.

Шүүхээс дараах тохиолдолд хувь нийлүүлэгчийг компаниас хасахыг хүлээн зөвшөөрсөн байна (Япон Улсын хувьд КТХ-ийн 859.1-т заасан). Үүнд:

- Компанийн дүрэмд заасан хувь нийлүүлэгчийн шалгуурыг хангахгүй болсон;

15 Tachibana Hirshoshi, The Operation and Ethics of Limited Liability Company, 61-62 (Chuokezai Co., 2nd ed., 2021).

- Компанийн дүрэмд заасан бол харилцан хэлэлцэх үүргээс татгалзсан;
- Үүргийн ноцтой зөрчил үүссэн (хувийн эрх ашгийн үүднээс компанийн эрх ашгийг зөрчсөн) ;
- Хувь нийлүүлэгч хоорондын итгэлцлийг сэргээх боломжгүй байдлаар эвдсэн.

Хувь нийлүүлэгчийг компаниас хасахад хувь нийлүүлэгчдийн хурлын шийдвэр шаардлагатайгаас гадна шүүхийн шийдвэрээр баталгаажуулах ёстой байдаг (Gmbh 61). Хувь нийлүүлэгчдийн хурлын саналын хувьд компанийг татан буулгахын нэгэн адилаар нийт гишүүдийн дөрөвний гуравын зөвшөөрөл шаардлагатай. Хасагдах асуудал хэлэлцэгдэж буй хувь нийлүүлэгчийн хувьд саналын эрхгүй боловч, үг хэлэх эрхтэй байдлаар оролцоно. Хоёр хувь нийлүүлэгчтэй ХХК-ийн хувьд түүний аль нэг хувь нийлүүлэгч нь нөгөө этгээдийг компаниас хасахаар шүүхэд нэхэмжлэл гаргаж болно.

Ямар ч тохиолдолд компаниас хасагдсан хувь нийлүүлэгч нь компаниас нөхөн төлбөр шаардах эрхийг эдлэх бөгөөд нөхөн төлбөрөө бүрэн авах хүртэл хувь нийлүүлэгчийн байр сууриа хадгална. Компанийн хувьд хасагдсан хувь нийлүүлэгчийн хувийг өөрөө эзэмших, эсхүл бусдад шилжүүлэх, устгах арга хэмжээг авч хэрэгжүүлж болно.

Ийнхүү Герман, Япон Улсын туршлагаас үзэхэд ХХК-ийн онцлогоос үүдэн түүний тогтвортой байдлыг хадгалахын тулд хувь нийлүүлэгчийн байр суурийг хүчээр авахад чиглэсэн тогтолцоог бий болгожээ. Монгол Улс дахь ХХК-ийн хэлбэр бусад улсын адилаар итгэлцлийн харилцаанд суурилсан зохион байгуулалтын хэлбэр тул итгэлцлийн харилцаа байхгүй болсон тохиолдолд хэрэгжүүлж болох эрх зүйн механизмыг бэхжүүлэх шаардлагатай байна.

Харин ХХК болон түүний олонхийн хувьцаа эзэмшигчийн зүгээс итгэлцлийн харилцаагүй болсон хувь эзэмшигчийн байр суурийг булаан авах асуудлыг ямар хүрээнд хүлээн зөвшөөрөхийг тодорхой судалгааны үндсэн дээр шийдвэрлэх учиртай.

Судлаачийн санал:

Энгийн хувьцааг буцаан авах У. Хязгаарлагдмал хариуцлагатай компанийн дүрэмд заасан тохиолдолд компани эргэлтэд гаргасан энгийн хувьцаагаа буцаан авч болно. У2. Компаний дүрэмд дараах тохиолдолд энгийн хувьцаагаа буцаан авахаар тусгаж болно. Х. Хувьцаа эзэмшигч төлбөрийн чадваргүй болсон; Х2. Хувьцаа эзэмшигч нас барсан; Х3. Компани дүрмээр зөвшөөрсөнөөс бусад этгээдэд шилжүүлсэн; Х4. Хувьцааг хууль болон компанийн дүрэмд заасан журмыг зөрчиж барьцаалсан; У3. Хувьцааг буцаан авсан тохиолдолд тухайн хувьцаа эзэмшигчид нөхөн төлбөрийг бүрэн хэмжээгээр төлнө.	Компаниас хасах У. Хязгаарлагдмал хариуцлагатай компанийн дүрэмд өөрөөр заагаагүй бол хувьцаа эзэмшигчид дараах үндэслэлээр аль нэг хувьцаа эзэмшигчийг компаниас хасахаар шүүхэд нэхэмжлэл гаргаж болно. Х. Компанитай өрсөлдөх үйл ажиллагаа явуулсан Х2. Хувийн эрх ашгийг тэргүүнд ээлжинд тавьсан Х3. Хувьцаа эзэмшигчид хоорондын итгэлцлийг сэргэх боломжгүй байдлаар эвдсэн Х4. Дүрэмд заасан бусад ноцтой зөрчил У2. Шүүхэд нэхэмжлэл гаргах эрхийг нийт хувьцаа эзэмшигчдийн дийлэнх олонхын саналаар хэрэгжүүлнэ. У3. Хасагдах асуудал нь хэлэлцэгдэж буй хувьцаа эзэмшигч саналын эрхгүйгээр оролцож болно. У4. Хоёр хувьцаа эзэмшигч бүхий хязгаарлагдмал хариуцлагатай компанийн хувьд аль нэг хувьцаа эзэмшигч нь шүүхэд нэхэмжлэлийг гаргаж болно. У5. Хувьцаа эзэмшигчийг компаниас хасахыг шүүхээс зөвшөөрсөн шийдвэр гарсан тохиолдолд түүний эзэмшлийн хувьцааны нөхөн төлбөрийг бүрэн хэмжээгээр төлнө.

Судлаачийн дээр дурдсан санал нь энгийн хувьцааг буцаан авах болон хувьцаа эзэмшигчийг компаниас хасахад дүйцэх Япон болон Герман Улсын эрх зүйн зохицуулалтад тулгуурласан болно.

IV. Хязгаарлагдмал хариуцлагатай компаниас үнэт цаас гаргах, эргүүлэн худалдан авах

Хүснэгт 1. ХХК-иас нээлттэй хүрээнд гаргасан өрийн бичиг

№	Бонд гаргагч	Бондын нэр	Хугацаа	Хүү	Нэрлэсэн үнэ	Зарласан тоо	Нийт дүн	Хүү төлөх хугацаа	Бүртгэсэн огноо
3	"Пума групп" ХХК	"Пума бонд"	12 сар	21.60%	10000 төг	100,000 ширхэг	1,000,000,000	3 сараар	2004
4	"MCS Электроникс" ХХК	"MCS Электроникс бонд" / төгрөг/	18 сар	19.00%	120,000 төг	22,000 ширхэг	872,640,000	6 сараар	2004
5	"MCS Электроникс" ХХК	"MCS Электроникс бонд" / доллар/	12 сар	11.00%	100 доллар	14,728 ширхэг	605,000,000	Хугацааны эцэст	2004
6	"Анод банк" ХХК	"Анод Бонд"	24 сар	19.60%	10,000 төг	200,000 ширхэг	209,490,000	6 сараар	2004
7	"Алтан хот корпораци" ХХК	"Их барилга"	8 сар	19.80%	10,000 төг	100,000 ширхэг	996,920,000	Хугацааны эцэст	2002
9	"Их барилга төсөл" ХХК	"Их барилга төсөл"	8 сар	19.80%	50,000 төг	16,000 ширхэг	1,300,000,000	Хугацааны эцэст	2003
11	"Монфреш жүүс" ХХК	"Монфреш бонд" / доллар/	12 сар	11%	10 доллар	100,000 ширхэг	182,811,800	6 сараар	2007
13	"Жаст агро" ХХК	"Монгол мах"	12 сар	16.20%	10,000 төг	3,000,000 ширхэг	4,394,540,000	3 сараар	2011
14	"Эрчим инженеринг" ХХК	"Эрчим бонд"	12 сар	18.50%	10,000 төг	50,000 ширхэг	457,750,000	Хугацааны эцэст	2015

Эх сурвалж: "Монголын Хөрөнгийн Бирж" ХК

А. Үнэт цаас нээлттэй хүрээнд гаргах

Үнэт цаас гаргагч компанийн нээлттэй хүрээнд гаргасан үнэт цаас нь хөрөнгийн бирж дээр арилжаалагдах тул түүний хөрөнгө оруулагчийн өмнөх ил тод байдал чухлаар тавигдана. Улмаар Үнэт цаасны зах зээлийн тухай хуулиар компаниуд үнэт цаасыг анхдагч зах зээл дээр гаргахад 1) үнэт цаасны танилцуулга, хоёрдогч зах зээл дээр 2) хууль болон журамд заасан мэдээллийг олон нийтэд тогтмол ил тод байлгах үүргийг хүлээдэг.

5 дугаар зүйл.Хязгаарлагдмал хариуцлагатай компани

5.2.Хязгаарлагдмал хариуцлагатай компани нь хувьцаа, түүнийг худалдан авах эрхийн бичиг болон тэдгээрт хөрвөх үнэт цаасыг зөвхөн хаалттай захиалгын үндсэн дээр гаргах бөгөөд бусад үнэт цаасыг нээлттэй болон хаалттай аль ч хэлбэрээр гаргаж болно.

Гэвч КТХ-ийн 5 дүгээр зүйлийн 5.2-т ХХК нь хувьцаа, түүнийг худалдан авах эрхийн бичиг болон тэдгээрт хөрвөх үнэт цааснаас бусад төрлийн үнэт цаасыг

нээлттэй хүрээнд буюу хөрөнгийн бирж дээр арилжаалж болохоор зохицуулсан. Өөрөөр хэлбэл ХХК нь өнөөгийн эрх зүйн зохицуулалтын хүрээнд дараах үнэт цаасыг нээлттэй хүрээнд гаргаж болно. Үүнд:

- Ердийн өрийн бичиг (ҮЦЗЗтХ 4.1.9, КтХ);
- Опцион, фьючерс (ҮЦЗЗтХ 4.1.10, 11);
- Хадгаламжийн бичиг (ҮЦЗЗтХ 4.1.12).

Ялангуяа, хадгаламжийн бичгийн хувьд хөрөнгийн биржид бүртгүүлсэн үнэт цаасаар баталгааждаг тул хаалттай хүрээнд гаргах боломжгүй үнэт цаас гэдгийг анхаарах нь зүйтэй.¹⁶

Эдгээр үнэт цаас дотроос өрийн бичгийг ХХК нээлттэй хүрээнд гаргасан тохиолдол олон бий.

Үнэт цаасыг нээлттэй хүрээнд арилжаалахын тулд анхдагч болон хоёрдогч зах зээлийн мэдээллийн ил тод байдал чухлаар тавигдахаас гадна хөрөнгө оруулагчийг хамгаалах үүднээс эзэмшил болон удирдлага салсан байх шаардлага нийтлэг байдлаар тавигдана. Улмаар ХХК-ийн эзэмшил болон удирдлага салаагүй, мэдээллийн хувьд хаалттай зэрэг онцлогийг харгалзвал зарим төрлийн үнэт цаасыг нээлттэй хүрээнд арилжаалахыг зөвшөөрсөн КТХ-ийн 5.1 дэх хэсэг нь хөрөнгө оруулагч, хөрөнгийн зах зээл дээр итгэлийг хамгаалах үүднээс үзвэл оновчгүй заалт юм.

Мөн СЗХ-оос 2020 оны 12 дугаар сарын 9-ны өдрийн 995 дугаар тогтоолын хавсралтаар “Биржийн бус зах зээлийн үйл ажиллагааны журам”-ыг баталсан нь ХХК-ийн зүгээс хаалттай хүрээнд үнэт цаас гаргах замаар санхүүжилт татах боломжийг бэхжүүлж өгсөн.

Түүнчлэн нээлттэй хүрээнд үнэт цаас гаргах чадвар бүхий ХХК-ийн хувьд МХБ-ийн бүртгэлийн шалгуурыг хангах шаардлагатай тул үйл ажиллагаа болон орлогын хувьд томд тооцогдох бөгөөд энэ төрлийн компаниуд нь ХК-ийн хэлбэрээр зохион байгуулагдах бүрэн боломжтой.

Иймд КТХ-ийн 5.2 дэх хэсгийг ХХК нь ямар ч үнэт цаасыг зөвхөн хаалттай захиалгын үндсэн дээр гаргах байдлаар өөрчлөн найруулах нь оновчтой байж болох юм. Ингэхийн тулд Үнэт цаасны зах зээлийн тухай хуулийн холбогдох зохицуулалтыг хамтатган авч үзэх шаардлага үүснэ.

В. Хязгаарлагдмал хариуцлагатай компаниас эргэлтэд гаргасан энгийн хувьцааг эргүүлэн худалдан авах

Компанийн эрх зүй нь компани өөрийн гаргасан энгийн хувьцааг эргүүлэн худалдан авах хэмжээнд тодорхой хязгаарлалтыг тавьдаг. Энэ нь хөрөнгийн зах зээл дээрх их хэмжээний эргүүлэн худалдан авалтаас шалтгаалан хувьцааны үнэ хөөрөгдөж, жижиг хувьцаа эзэмшигч хохирол хүлээх эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэхэд чиглэсэн зохицуулалт юм.

---

16 С.Батбаяр, Компанийн тухай хууль дахь хувьцаат компани болон хязгаарлагдмал хариуцлагатай компанийн эрх зүйн зохицуулалтыг ялгамжтайгаар зохицуулах хэрэгцээ, шаардлага, МХХ-ны Иргэний эрх зүйн хороо, Илтгэлийн эмхэтгэл (2020), 8-9 дэх тал.

Энэхүү зохицуулалтын хүрээнд КТХ-ийн 49 дүгээр зүйлийн 49.2 дахь хэсэгт заасан зохицуулалтыг авч үзье.

49 дүгээр зүйл. Үнэт цаас эргүүлэн худалдаж авах
49.2. Компани нь энгийн хувьцаанаас бусад үнэт цаасыг бүхэлд нь буюу зарим хэсгийг нь худалдан авч болох бөгөөд харин энгийн хувьцааны хувьд тухайн жилд гүйлгээнд байсан нийт хувьцааны дунджийн 25 хувиас хэтэрч болохгүй.

Дээрх эрх зүйн зохицуулалт нь үйлчлэлийн хувьд ХК-ийн хүрээнд оновчтой хэмээн дүгнэж болно. Харин найз нөхөд, гэр бүлийн хүрээлэл зэрэг цөөн тооны хувьцаа эзэмшигчээс бүрдсэн ХХК-ийн хувьд төдийлөн ач холбогдолгүй бөгөөд ХХК-ийн бизнесийн практикт сөрөг үр дагаврыг үүсгэж байна. Тухайлбал, тэнцүү хэмжээгээр хувьцаа эзэмшдэг гурван хувьцаа эзэмшигчтэй ХХК нь нэг хувьцаа эзэмшигчид ногдох хувьцаа буюу 33%-ийг эргүүлэх худалдаж авах тохиолдолд КТХ-ийн 49.2 дахь хэсэг зөрчигдөх үү гэсэн асуулт үүснэ.¹⁷

Цаашид шүүх дэх хуулийн хэрэглээг хялбар болгох үүднээс КТХ-ийн 49.2 дахь хэсгийг зөвхөн ХК-д хамааралтай байдлаар өөрчлөн найруулах боломжтой.

Судлаачийн санал:

49 дүгээр зүйл. Үнэт цаас эргүүлэн худалдаж авах
49.2. Хувьцаат компани нь энгийн хувьцаанаас бусад үнэт цаасыг бүхэлд нь буюу зарим хэсгийг нь худалдан авч болох бөгөөд харин энгийн хувьцааны хувьд тухайн жилд гүйлгээнд байсан нийт хувьцааны дунджийн 25 хувиас хэтэрч болохгүй.

V. Хязгаарлагдмал хариуцлагатай компанийн хувьцаа эзэмшигчийн хариуцлага

Компанийн эрх зүйд зохион байгуулалтын хэлбэр нь ХК эсхүл ХХК байхаас үл хамааран хувьцаа эзэмшигчийн хязгаарлагдмал хариуцлагын зарчим хэрэгждэг. Энэхүү зарчим нь эзэмшил болон удирдлага салсан компанийн хэлбэр болох ХК-ийн хүрээнд туйлын шинжтэйгээр хэрэгжих бөгөөд уг зарчмыг үгүйсгэх эрх зүйн боломж байхгүй хэмээн хэлж болно.

Харин компанийн эзэмшил болон удирдлага салаагүй ХХК-ийн хувьд хувьцаа эзэмшигч компанийн үйл ажиллагаанд шууд оролцох боломжтой байхаас гадна тухайн компанийг халаасны компани (цаасан дээрх компани) байдлаар ашиглаж, гуравдагч этгээдэд хохирол учруулсан тохиолдолд хувьцаа эзэмшигчийн хязгаарлагдмал хариуцлагыг нэвтлэх боломжтой.

Гэвч хувьцаа эзэмшигчийн хязгаарлагдмал хариуцлагыг нэвтлэх ойлголт нь гагцхүү онцгой тохиолдолд л хэрэгжих бөгөөд КТХ-ийн 9 дүгээр зүйлийн 9.5, ДТХ-ийн 19 дүгээр зүйлийн 19.1, КТХ-ийн 6 дугаар зүйлийн 6.6 дэх хэсгийн хүрээнд яригдана.

Гэвч ХХК-д хамаарах шүүхийн практикт анхаарвал зохих асуудлууд үүсч байна. Үүнийг дараах хоёр хэсэгт хуваан авч үзье.

17 С.Батбаяр, Компанийн тухай хууль дахь хувьцаат компани болон хязгаарлагдмал хариуцлагатай компанийн эрх зүйн зохицуулалтыг ялгамжтайгаар зохицуулах хэрэгцээ, шаардлага, МХХ Иргэний эрх зүйн хороо, Илтгэлийн эмхэтгэл (2020), 6 дахь тал.

А. Хувьцаа эзэмшигчийн хязгаарлагдмал хариуцлага¹⁸

Хувьцаа эзэмшигч компанийн хувьцааг эзэмшсэний оронд тухайн компанид хөрөнгө оруулахаас бусад компанийн аливаа үүрэгт хариуцлага хүлээхгүй. Үүнийг хувьцаа эзэмшигчийн хязгаарлагдмал хариуцлагын зарчим (англи хэл., limited liability of shareholders) гэх бөгөөд орчин цагийн компанийн эрх зүй дэх хамгийн том нээлтэд тооцогддог.¹⁹

Энэхүү зарчим нь ХК-аас гадна ХХК-д хамаарах бөгөөд КТХ-ийн 9.3-т тусгалаа олсон байна.

9 дүгээр зүйл. Компанийн болон хувьцаа эзэмшигчийн хариуцлага
9.3. Хувьцаа эзэмшигч нь компанийн хүлээх үүргийг хариуцахгүй бөгөөд гагцхүү өөрийн эзэмшлийн хувьцааныхаа хэмжээгээр хариуцлага хүлээнэ.

Энэ заалт нь 1999 оны КТХ-ийн 9.3 дахь хэсгээс эхтэй. Уг хуулийн 9.3 дахь хэсэгт “Хувьцаа эзэмшигч нь компанийн хүлээх үүргийг хариуцахгүй бөгөөд гагцхүү эзэмшиж байгаа хувьцааны хэмжээгээр хариуцлага хүлээнэ” хэмээн заасан байжээ.

Гэвч шүүхийн практикт КТХ-ийн 9.3 дахь хэсэгт заасан “хувьцаа эзэмшигч нь ... гагцхүү өөрийн эзэмшлийн хувьцааныхаа хэмжээгээр хариуцлага хүлээнэ.” гэснийг хоёр өөр агуулгаар тайлбарлан хэрэглэж байна. Үүнд:

Нэгдүгээрт, шүүхээс хувьцаа эзэмшигчийн хязгаарлагдмал хариуцлагын мөн чанарын дагуу “хувьцаа эзэмшигч компанийн хувьцааг эзэмшсэний оронд хөрөнгө оруулахаас бусад компанийн үүрэгт хариуцлага хүлээхгүй”²⁰ хэмээн ойлгож, компанийн өр төлбөрийн өмнө хүлээх хувьцаа эзэмшигчийн хариуцлагыг бүрэн үгүйсгэж байна.

Хоёрдугаарт, шүүхээс хувьцаа эзэмшигчийн хувь тэнцүүлсэн хариуцлагын үүднээс “хувьцаа эзэмшигч компанид эзэмшиж байгаа хувьцааны хэмжээгээр өр төлбөрийг хувь тэнцүүлэн хариуцна” хэмээн ойлгож, компанийн өр төлбөрийн өмнө хүлээх хувьцаа эзэмшигчийн хувь тэнцүүлсэн хариуцлагыг хүлээн зөвшөөрч байна.

Шүүхийн практикт КТХ-ийн 9.3 дахь хэсгийн “Хувьцаа эзэмшигч ... гагцхүү өөрийн эзэмшлийн хувьцааныхаа хэмжээгээр хариуцлага хүлээнэ.” гэснийг үндэслэн хувьцаа эзэмшигчид хувь тэнцүүлсэн хариуцлага хүлээлгэсэн тохиолдолууд байгаа нь анхаарал татаж байна (Хүснэгт 2).

«**Хүснэгт 2.** Хувь тэнцүүлсэн хариуцлага хүлээлгэсэн шийдвэрийн жагсаалт

1	Сүхбаатар дүүрэг, 2013.02.27, Дугаар 513	НШГА ²¹ нь “ОСАК ДӨЛ” ХХК-ийн өр төлбөрийг <u>34%-ийн хувьцаа эзэмшигч Д.Алимаа, 40%-ийн хувьцаа эзэмшигч Г.Баярмаагаас шаардсан.</u>	КТХ-ийн 9.3-д үндэслэн НШГА-ны шаардлагыг хангасан.
2	Чингэлтэй дүүрэг, 2015.09.17, Дугаар 6228	НШГА нь “Беринг” ХХК-ийн өр төлбөрийг төлүүлэх хүрээнд <u>49%-ийн хувьцаа эзэмшигч “Волтам” ХХК-ийн харилцах дансыг зогсоосон.</u>	КТХ-ийн 9.3-д үндэслэн “Волтам” ХХК-ийн нэхэмжлэлийг хүчингүй болгох замаар НШГА-ны шаардлагыг хангасан.

18 Г.Давааням, Компани, арилжааны эрх зүйн тулгамдсан асуудлууд, (УБ:Соёмбо, 2020), 1-3 дахь талаас дэлгэнгүй үзнэ үү.

19 Bernard F. Cataldo, Limited Liability with One Man Companies and Subsidiary Corporations, 18 Law & Contemp. Prob. 473, 473 (1953); See also Frank H. Easterbrook & Daniel R. Fischel, Limited Liability and the Corporation, 52 U. Chi. L. Rev. 89, 89 (1985).

20 江頭憲治郎『株式会社法』35頁(有斐閣 第七版 2017年).

21 Нийслэлийн шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх алба.

Тухайлбал, Сүхбаатар дүүрэг, 2013.02.27, Дугаар 513 шийдвэрийг дурдаж болно.

Хэргийн агуулга

Нийслэлийн шийдвэр гүйцэтгэх албанаас “Осак дөл” ХХК-ийн өр төлбөрийн хүрээнд түүний хувьцаа эзэмшигч Г.Баяраа, Д.Алимаа нарыг төлбөр төлөгч хэмээн тодорхойлж, төлбөрийг хувь тэнцүүлэн оногдуулсантай холбогдуулан Г.Баярмаа, Д.Алимаа нар КТХ-ийн 9.3-т заасныг үндэслэн төлбөр барагдуулах үйл ажиллагааг хүчингүй болгуулахаар шүүхэд нэхэмжлэл гаргасан.

Уг хэргийн хүрээнд 1-д, Баянзүрх дүүргийн шүүхийн 2010 оны 10 дугаар сарын 12-ны өдрийн 1989 дугаар шийдвэрээр “ОСАК Дөл” ХХК-аас 16.967.950 төгрөгийг гаргуулан “Улаанбаатар дулааны сүлжээ” ХК-д олгохоор шийдвэрлэсэн, 2-т “ОСАК Дөл” ХХК –ийн 25 хувийг Т.Халиун, 35 хувийг Д.Алимаа, 40 хувийг Г.Баяраа эзэмшдэг болох, 3-т Лавлагаагаар дүрмийн сан 85.555.9 төгрөгөөр нэмэгдэж, 87.220.9 төгрөгөөр өөрчлөлт орсон болохыг 2011 оны 01 дүгээр сарын 28-нд улсын бүртгэлд бүртгүүлсэн, 4-т “Осак дөл” ХХК нь төлбөр төлөх эд хөрөнгөгүй, 5-т Т.Халиун өөрийн эзэмшлийн хувьцааны хэмжээнд оногдох 4.252.000 төгрөгийг төлсөн зэрэг үйл баримт авагдсан байна.

Шийдвэрийн агуулга

“Улсын бүртгэлийн ерөнхий газраас Хуулийн этгээдийн тухай лавлагааг гаргуулснаар уг компанийн дүрмийн сан 85.555.978 төгрөгөөр нэмэгдэж 87.220.978 төгрөг болж өөрчлөгдөн, шинэчилсэн бүртгэлд бүртгэгдсэн, хувь нийлүүлэгч Г.Баяраа нийт хувьцааны 40 хувь, Т.Халиун 25 хувь, Д.Алимаа 35 хувийг эзэмшдэг болохыг тогтоожээ.”

“Хариуцагч дээрх баримтыг үндэслэн 2012 оны 8 дугаар сарын 07, 16-ны өдрүүдэд компанийн хувь нийлүүлэгч Д.Алимаад төлбөрийн 5.938.782 төгрөгийг төлөх ... тухай мэдэгдэл өгснийг нэхэмжлэгч шүүхэд ирүүлсэн нэхэмжлэлдээ хавсарган ирүүлсэн байна.”

“Энэ нь КТХ-ийн 9.3. Хувьцаа эзэмшигч нь компанийн хүлээх үүргийг хариуцахгүй бөгөөд гагцхүү эзэмшиж байгаа хувьцааны хэмжээгээр хариуцлага хүлээнэ гэснийг зөрчсөн гэж үзэхгүй. Иймд тухайн шийдвэрийг гүйцэтгэх явцад компанийн хувьцаа эзэмшигч нараас эзэмшиж буй хувьцааны хэмжээгээр төлбөр төлөхийг мэдэгдсэн ажиллагааг хууль бус гэж үзэх буюу дурьдсан этгээдүүдийг төлбөр төлөх үндэслэлгүй гэж үзэхгүй тул нэхэмжлэлийг хэрэгсэхгүй болгох нь зүйтэй.”

Улмаар шүүхээс “ОСАК ДӨЛ” ХХК-ийн өр төлбөрийг түүний 35%-ийн хувьцаа эзэмшигч Д.Алимаа, 40%-ийн хувьцаа эзэмшигч Г.Баярмаа нараар тэдгээрийн эзэмшлийн хувьцааны хэмжээгээр хувь тэнцүүлэн гаргуулахаар шийдвэрлэсэн байна.

Гэвч хувь тэнцүүлсэн хариуцлага хэрэглээний хувьд компанийн эрх зүйн хөгжлийн эхэн үед буюу 1849-1931 оны хооронд Америкийн Калифорния муж улсад богино хугацаанд хэрэглэгдсэнээс өөр практик байхгүй.²² Энэ хувь тэнцүүлсэн

22 Blumberg, P. I., Limited Liability and Corporate Groups, The Journal of Corporation Law 11 (Summer), 573, 573–631 (1986).

хариуцлага нь 1) хэрэгжих боломжгүй ба хэрэгжсэн ч шүүхийн зардал, төлбөрийг гаргуулахад ихээхэн хүндрэл үүснэ.²³ 2) компанийн үйл ажиллагаанд идэвхгүй оролцоотой жижиг хувьцаа эзэмшигчид хувь тэнцүүлсэн хариуцлага ногдуулах нь тохиромжтой бус²⁴ байдагтай холбоотой юм.

Онолын хувьд КТХ-ийн 9.3-т заасан “гагцхүү өөрийн эзэмшлийн хувьцааныхаа хэмжээгээр хариуцлага хүлээнэ.” гэдэг нь хувьцаа эзэмшигч нь компанийн хувьцааг олж авсны оронд компани хувь нийлүүлэх замаар компани балансад бичүүлсэн хөрөнгийн хэмжээгээр хариуцлага нь хязгаарлагдана гэсэн санааг илэрхийлнэ.

Гэвч шүүхийн практикт КТХ-ийн 9.3-т заасан “гагцхүү өөрийн эзэмшлийн хувьцааныхаа хэмжээгээр хариуцлага хүлээнэ.” гэсэн хэсгийг хувь тэнцүүлсэн хариуцлага хэмээн ойлгон хэрэглэх тохиолдол байгаа тул хуулийн хэрэглээний нэгдмэл байдлыг хангах үүднээс КТХ-ийн 9.3-ийг дараах байдлаар өөрчлөн найруулах боломжтой.

9 дүгээр зүйл.Компанийн болон хувьцаа эзэмшигчийн хариуцлага
9.3.Хувьцаа эзэмшигч нь компанийн хүлээх үүргийг хариуцахгүй-бөгөөд гагцхүү өөрийн эзэмшлийн хувьцааныхаа хэмжээгээр хариуцлага хүлээнэ.

Хувьцаа эзэмшигчийн хувь нийлүүлсэн хөрөнгө нь бодит байдал дээр компани балансад бичигдсэн компанийн хөрөнгө болох тул компанийн шаардах эрх бүхий этгээдийн өмнө тухай хөрөнгөөр хариуцлага хүлээх нь нягтлан бодох бүртгэлийн үүднээс үзсэн ч ойлгомжтой зүйл юм.

В.Хязгаарлагдмал хариуцлагатай компанийн хязгаарлагдмал хариуцлагыг нэвтлэх²⁵

Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх үйл ажиллагааны практикт шийдвэр гүйцэтгэгч ХХК-ийн өр төлбөрт хамаарах шийдвэрийг гүйцэтгэхдээ компанийн хөрөнгөөс шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагаа явуулсны дараа үлдсэн өр төлбөрийг тухайн компанийн хувьцаа эзэмшигчээс шаардах тохиолдол гарах болсон. Ингэхдээ ШШГТХ-ийн 93.4 болон КТХ-ийн 9.5-т үндэслэж байна.

ШШГТХ-ийн 93.4-т “Төлбөр төлөгчийн нийт хөрөнгө нь гүйцэтгэх баримт бичгийн шаардлагыг хангахад хүрэлцэхгүй тохиолдолд тухайн хуулийн этгээдийн үүсгэн байгуулагч, хувь эзэмшигчийн эд хөрөнгөөс төлбөр гаргуулах эсэх асуудлыг үүсгэн байгуулагч, хувь эзэмшигчийн эд хөрөнгийн хариуцлагын харилцааг зохицуулсан хууль тогтоомжид заасан журмын дагуу шийдвэрлэнэ” хэмээн зохицуулжээ.

23 Janet C. Alexander, Unlimited Shareholder Liability through a Procedural Lens, 106 Harv. L. Rev. 387, 388-339 & 418-444 (1992).

24 Компанийн шийдвэр гаргах үйл ажиллагаанд идэвхгүй оролцдог жижиг хувьцаа эзэмшигчид хувь тэнцүүлсэн хариуцлага хүлээлгэвэл толгой компанийн нөхөн төлбөр багасана. Энэ тохиолдолд, охин компаниар дамжуулан оруулсан хөрөнгөнөөс илүү хэмжээний орлого олж байгаа толгой компани бол морал хазард үйлдэх сэдэл улам нэмэгдэх эрсдэлтэй. Мөн охин компанийн идэвхгүй хувьцаа эзэмшигч бол идэвхтэй хувьцаа эзэмшигчтэй хэлэлцээ хийх боломжтой ч, охин компанийн шийдвэр гаргах үйл ажиллагаанд нөлөө үзүүлэх чадваргүй тул хувьцаа эзэмшигчийн пропорциональ хариуцлага нь хувьцаа эзэмшигчийн сэдлээс үүдэлтэй морал хазардын эсрэг арга хэмжээний хүрээнд хангалтгүй гэж үздэг. See Timothy P. Glynn, Beyond “Unlimited” Shareholder Liability Vicarious Tort Liability for Corporate Officers, 57 Vand. L. Rev. 329, 378-380 (2004); 向井貴子「株主有限責任のモラル・ハザード問題と非任意債権者の保護」九大法学91号267頁、387頁(2005年)。

25 Г.Давааням, Компани, арилжааны эрх зүйн тулгамдсан асуудлууд, (УБ:Соёмбо, 2020) 16-26 дахь талаас дэлгэрүүлж үзнэ үү.

Улмаар шийдвэр гүйцэтгэгч компанийн үлдэгдэл өр төлбөрийг түүний хувьцаа эзэмшигчээс гаргуулах эсэх асуудлыг хувьцаа эзэмшигчийн хариуцлагын талаар зохицуулсан КТХ-д үндэслэн шийдвэрийг гүйцэтгэх шаардлага үүсдэг. Энэ хүрээнд ач холбогдол бүхий заалт нь КТХ-ийн 9.5 дахь хэсэг юм.

КТХ-ийн 9.5-ын хэрэглээний хүрээнд хувьцаа эзэмшигчийн хариуцлага хүлээх хөрөнгийн хүрээ судлаачдын анхаарлыг татаж байна.

9 дүгээр зүйл.Компанийн болон хувьцаа эзэмшигчийн хариуцлага
9.5.Хувьцаа эзэмшигчийн компанид оруулсан эд хөрөнгө, эд хөрөнгийн эрх нь хувийн эд хөрөнгө, эд хөрөнгийн эрхээс тодорхой зааглагдаагүй бол уг хувьцаа эзэмшигч өөрийн бүх эд хөрөнгө, эд хөрөнгийн эрхээр компанийн өр төлбөрийг давхар хариуцна.

Үүнтэй холбоотойгоор КТХ-ийн зарчим зүйл, заалтын тайлбарлах тухай УДШ-ийн 2007 оны 6 дугаар сарын 18-ны өдрийн 27 дугаар тогтоолд КТХ-ийн 9.5-д заасан “компанийн өр төлбөрийг давхар хариуцна” гэдэг нь компанийн төлбөрийг барагдуулахад хувь нийлүүлэгчийн бүх хөрөнгө нь компанийн өөрийн хөрөнгөд тооцогдон түүгээр компанийн хүлээх хариуцлагыг нөхөн төлнө гэж ойлгоно” хэмээн тайлбарласан. Өөрөөр хэлбэл, УДШ-ийн тайлбараас хувьцаа эзэмшигч хувийн бүх хөрөнгөөр давхар хариуцлага хүлээнэ хэмээн ойлгож болно.

Мөн хувьцаа эзэмшигчийн хариуцлага хүлээх хөрөнгийг хүрээний талаар Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэлийн практикт УДШ-ийн тайлбартай адил байр суурийг баримталж байна. Өөрөөр хэлбэл, хувьцаа эзэмшигчийн бүх хөрөнгө гэх ойлголтын хүрээнд компанийн үйл ажиллагааны хүрээнд ашиглаж буй түүний аж ахуйн зориулалттай хөрөнгөөс гадна гэр бүлийн гишүүний хамтран өмчлөх дундын өмчийн хөрөнгө болон хуваарьт хөрөнгийг хамааруулан ойлгож байна.

Хүснэгт 3. НШГА-аас хувьцаа эзэмшигчийн хөрөнгөд шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагаа явуулсан байдлын талаар шүүхийн шийдвэрийн жагсаалт

№	Шийдвэрийн мэдээлэл	Хувьцаа эзэмшигчийн хөрөнгөд шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагаа явуулсан байдал	Шүүхийн шийдвэрийн агуулга
1	Сүхбаатар дүүрэг, 2014.06.23 , Дугаар 2489	НШГА нь “Гууддоор ХХК”-ийн өр төлбөрийг төлүүлэх хүрээнд 100%-ийн хувьцаа эзэмшигч Д.Энхжаргалын орон сууцыг битүүмжилж, захиран зарцуулах эрхийг түдгэлзүүлсэн.	КТХ-ийн 9.5-д заасны дагуу хувьцаа эзэмшигчийн компанид оруулсан хөрөнгө хувийн хөрөнгөөс тодорхой заагдлагсан эсэхийг нягтлах ёстой гээд орон сууцны битүүмжлэх тогтоолыг хүчингүй болгосон.
2	Баянзүрх, Сүхбаатар Чингэлтэй дүүрэг, 2015.10.16, Дугаар 6929	НШГА нь “Гүн бэйс групп” ХХК-ийн өр төлбөрийг төлүүлэх хүрээнд 34%-ийн хувьцаа эзэмшигч Т.Дамдиндоржийн нэр дээр бүртгэлтэй автомашиныг битүүмжилсэн.	ИХ-ийн 25.1 болон КТХ-ийн 9.3-д үндэслэн НШГА-ны автомашин битүүмжлэх тогтоолыг хүчингүй болгосон .
3	Баянзүрх, Сүхбаатар Чингэлтэй дүүрэг, 2015.11.04, Дугаар 7425	НШГА нь “Хайсын хүчтэнүүд” ХХК-ийн татварын өрийг төлүүлэх хүрээнд 30%-ийн хувьцаа эзэмшигч Ц.Сайнбилэг өөрийн эзж Л.Сувдаатай хамтран өмчилдөг дундын хөрөнгө болох орон сууцыг битүүмжилсэн.	КТХ-ийн 9.5-д үндэслэн хувийн өмчийн орон сууц нь компанийн хөрөнгөөс бүрэн тусгаарлагдмал байж, ялган зааглах бүрэн боломжтой байдлаар бүртгэгдэж, ашиглагдаж байсан хэмээн орон сууцны битүүмжлэх тогтоолыг хүчингүй болгосон.
4	Улсын Дээд Шүүх 2016.12.09, Дугаар 001/ХТ2016/011373	НШГА нь “Сэйсфон” ХХК-ийн өр төлбөрийн төлүүлэх хүрээнд 70%-ийн хувьцаа эзэмшигч “Тавантолгой Транс” ХХК-ийн өмчлөлийн автомашиныг битүүмжилсэн.	1-т КТХ-ийн 9 дүгээр зүйлийн 9.3 дахь хэсэгт зааснаар хувьцаа эзэмшигч “Тавантолгой транс” ХХК-ийн үүргийг хариуцахгүй, 2-т КТХ-ийн хуулийн 9 дүгээр зүйлийн 9.5 дахь хэсэгт заасан “зааглагдаагүй эд хөрөнгөд” “Тавантолгой транс” ХХК-ийн өмчлөлийн автомашин хамаарахгүй гэсэн давж заалдах шатны шүүхийн шийдвэрийг хэвээр үлдээсэн.

Эндээс КТХ-ийн 9.5 дахь хэсэгт заасан “хувьцаа эзэмшигч өөрийн бүх эд хөрөнгө, эд хөрөнгийн эрхээр” гэснийг өргөн утгаар тайлбарлан хэрэглэх хандлагатай байгааг харж болно (Хүснэгт 3).

Аж ахуйн үйл ажиллагаа явуулах хүрээнд компани өөрийн гэсэн тодорхой хэмжээний хөрөнгөтэй байх нь зайлшгүй зүйл юм. Улмаар хувьцаа эзэмшигч компани байгуулах замаар үйл ажиллагаа явуулахдаа тухайн компанид оруулах хөрөнгийн хэмжээг хумих асуудалд тодорхой хязгаар байдаг. Гэвч хувьцаа эзэмшигч өөрийн өмчлөлийн, эсхүл хамаарал бүхий этгээдийн өмчлөлийн хөрөнгийг компанид түрээслэх, компанийн өмчлөлийн хөрөнгийг барьцаалах замаар өөрөөсөө эсхүл хамаарал бүхий этгээдээс мөнгө гарган компанийг санхүүжүүлэх зэрэг аргаар үйл ажиллагаа явуулж компанийн хөрөнгийн хязгаарыг гэтлэх боломжтой.²⁶

Энэхүү түрээслүүлэгч болон барьцаалагч зэрэг этгээд нь онолын хувьд хувьцаа эзэмшигчтэй огт хамааралгүй гуравдагч этгээд байх боломжтой ч, практикт хувьцаа эзэмшигч өөрөө, эсхүл түүнтэй нэгдмэл сонирхол бүхий этгээд, компанийн нэгдлийн оролцогчид байх тохиолдол олонтой.²⁷

Энэхүү аж ахуйн үйл ажиллагааны хөрөнгөө хуулийн этгээд байгуулах замаар зааглах тохиолдлыг судлаачид “Judgment-proof” хэмээх ойлголтын хүрээнд авч үздэг.²⁸ Энэ нь компанийн үйл ажиллагааг эхлэх үед компанид чиглэсэн шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэлийн хүрээнд гаргах хөрөнгөөс тодорхой хөрөнгийг зааглахын тулд компанийн хөрөнгийг хохирол нөхөн төлөхөд хангалтгүй байлгах” тухай ойлголт юм.

Энэхүү шүүхийн шийдвэрийн гүйцэтгэл нь КТХ-ийн үндсэн зарчим болох хувьцаа эзэмшигчийн хязгаарлагдмал хариуцлагад харшилж байна. Улмаар хязгаарлагдмал хариуцлагын үүднээс КТХ-ийн 9.5 дахь хэсгийг онолын үндэслэлтэй тайлбарлан хэрэглэх шаардлага зүй ёсоор тавигдаж байна. КТХ-ийн 9.5 дахь хэсэгт заасан “хувьцаа эзэмшигч өөрийн бүх эд хөрөнгө, эд хөрөнгийн эрхээр” гэснийг хувьцаа эзэмшигчийн компанид оруулах замаар зааглаагүй буюу “хувьцаа эзэмшигч компанийн үйл ажиллагааны хүрээнд ашиглаж буй аж ахуйн зориулалттай бүх эд хөрөнгө, эд хөрөнгийн эрхээр” компанийн өр төлбөрт давхар хариуцлага хүлээнэ хэмээн тайлбарлан хэрэглэх нь оновчтой байж болох юм.

Энэ хүрээнд хувьцаа эзэмшигч өөрийн эрхэлж буй зэргэлдээ аж ахуйн үйл ажиллагаа болон бусад компанид оруулсан хөрөнгөөр хариуцлага хүлээх эсэх талаарх маргаан үүсэж болох юм²⁹. Үүнийг шийдвэрлэхдээ шүүхээс хувьцаа эзэмшигчид “judgment-proof” байгаа эсэхийг шалгуур болгон тухайн хэрэг маргааны үйл баримтад тулгуурлах нь зүйд нийцнэ.

26 後藤元『株主有限責任制度の弊害と過小資本による株主の責任』（商事法務 2007年）120頁。

27 Тухайлбал, Зээлдэгчийн хүрээнд Улсын Дээд Шүүх, 2018.04.17, Дугаар 001/ХТ2018/00617.

28 Lynn M. LoPucki, The Irrefutable Logic of Judgment Proofing: A Reply to Professor Schwarcz, 52 Stan. L. Rev. 55, 14-30 (1999), Stephen G. Gills, The Judgment-Proof Society, 63 Wash. & Lee L. Rev. 603 (2006).

29 Давж заалдах шатны шүүх(2016.08.17, Дугаар 1448)-ээс “Компанийн тухай хуулийн хуулийн 9 дүгээр зүйлийн 9.5 дахь хэсэгт заасан “зааглагдаагүй эд хөрөнгөд” “Тавантолгой транс” ХХК-ийн өмчлөлийн автомашин хамаарахгүй гэсэн шүүхийн дүгнэлт Компанийн тухай хуулийн 9 дүгээр зүйлийн 9.5 дахь хэсэгт нийцжээ. Өөрөөр хэлбэл, “Тавантолгой транс” ХХК нь “Сейсфон” ХХК-ийн хувьцааны 70 хувийг эзэмшдэг нь тодорхой байх бөгөөд “Тавантолгой транс” ХХК-ийн өмчлөлийн эд хөрөнгийг хувийн эд хөрөнгө гэж үзэхгүй юм. Учир нь хувийн гэх тодотголтой эд хөрөнгө нь хувь хүний эд хөрөнгө болно” хэмээн дүгнэсэн нь анхаарал татаж байна.

Улмаар КТХ-ийн 9.5-ийг “Хувьцаа эзэмшигчийн компанид оруулсан эд хөрөнгө, эд хөрөнгийн эрх нь хувийн эд хөрөнгө, эд хөрөнгийн эрхээс тодорхой зааглагдаагүй бол уг хувьцаа эзэмшигч тухайн компанийн аж ахуйн үйл ажиллагааны хүрээнд ашиглаж буй өөрийн эд хөрөнгө, эд хөрөнгийн эрхээр компанийн өр төлбөрийг давхар хариуцна” хэмээн өөрчлөн найруулж болно.

Мөн дээрх зохицуулалт нь эзэмшил болон удирдлага салаагүй ХХК болон түүний хувьцаа эзэмшигч хоорондын харилцаанд л үйлчлэх боломжтой бөгөөд ХХК-ийн харилцаанд яригдах боломжгүй болохыг анхаарах шаардлагатай. Харин компанийн нэгдлийн хүрээнд хэрэглэгдэх боломжтой тул хуулийн заалтад “ХХК” гэсэн тодотгол хийхгүй байхыг судлаач илүү оновчтой гэж үзэж байна.

VI. Хязгаарлагдмал хариуцлагатай компанийн хувьцаа эзэмшигчийн эрх

A. Таслан зогсоохоор нэхэмжлэл гаргах эрх

ХХК-ийн хувьд ХК-аас ялгаатай тал нь эзэмшил болон удирдлага салаагүй байдаг тул компанийн нэг эсхүл хэсэг бүлэг хувьцаа эзэмшигч компанийн үйл ажиллагааг удирдах нь нийтлэг байдаг. Мөн хувьцаа эзэмшигчдийн нийтлэг эрх ашгийг төлөөлөн компанийг удирдах, гүйцэтгэх удирдлагын үйл ажиллагаанд хяналт тавих чиг үүрэг бүхий төлөөлөн удирдах зөвлөлгүй байх тохиолдол түгээмэл юм.

Улмаар компанийн удирдлагын үйл ажиллагаанд шууд оролцдоггүй идэвхгүй хувьцаа эзэмшигчийн зүгээс компанийн удирдлагын үйл ажиллагаанд шууд хяналт тавих эрх зүйн механизмыг бүрдүүлэх хэрэгцээ шаардлага үүсдэг.

Энэ хүрээнд КТХ-ийн 5 дугаар зүйлийн 5.11 дэх хэсгийг авч үзэж болно.

5 дугаар зүйл.Хязгаарлагдмал хариуцлагатай компани
5.11.Хязгаарлагдмал хариуцлагатай компанийн хувьцаа эзэмшигч нь компанийн талаарх бүх мэдээллийг авах, санхүүгийн болон бусад баримт бичигтэй танилцах эрхтэй.

КТХ-ийн 5.11 дэх хэсгээр ХХК-ийн хувьцаа эзэмшигчид компанийн талаарх бүх мэдээллийг авах, санхүүгийн болон бусад баримт бичигтэй танилцах замаар бусад хувьцаа эзэмшигч болон эрх бүхий албан тушаалтны үйл ажиллагаанд хяналт тавих, хууль бус үйл ажиллагааг илрүүлэх боломжийг олгосон.

Хувьцаа эзэмшигчийн мэдээлэл авах эрх нь тухайн мэдээлэлд үндэслэн тодорхой арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэх механизмгүйгээр эрх зүйн хувьд бодит ач холбогдолгүй байдаг. Улмаар компанид хохирол үүсэхээс өмнөх шатанд тухайн хууль бус үйл ажиллагаатай холбоотой 1) хувьцаа эзэмшигчийн таслах зогсоох нэхэмжлэл гаргах эрх, 2) шүүхэд төлөөлөн нэхэмжлэл гаргах эрхээр хангасан байх учиртай.

Гэвч КТХ-ийн 5.11 дэх хэсэгт хувьцаа эзэмшигчийн мэдээлэл авах эрхийг хуульчлан тогтоосон боловч, хууль бус үйл ажиллагааг таслан зогсоох нэхэмжлэл гаргах эрхийг орхигдуулсан байна. Япон Улсын эрх зүйн зохицуулалтаас үзвэл хаалттай компанийн хувьцаа эзэмшигч нь компанийн гүйцэтгэх удирдлагын хууль бус үйл ажиллагааг олж илрүүлсэн тохиолдолд таслан зогсоох нэхэмжлэлийг шүүхэд гаргах эрхтэй байна.

Япон Улсын КТХ
Хувьцаа эзэмшигчийн гүйцэтгэх удирдлагын үйл ажиллагааг таслан зогсоох 422.1. 6 сар (үүнээс богино хугацааг дүрмээр тогтоосон бол тухайн хугацаа)-ын өмнөөс хувьцааг нь эзэмшиж буй хувьцаа эзэмшигч нь гүйцэтгэх удирдлага нь хороодтой компанийн зорилгоос гадуур үйл ажиллагаа явуулсан, эсхүл хууль болон дүрмийг зөрчсөн, эсхүл зөрчих эрсдэл байгаа бөгөөд тухайн үйлдлийн улмаас буцаан төлөх боломжгүй хохирол учрахаар байгаа тохиолдолд тухайн гүйцэтгэх удирдлагын үйл ажиллагааг зогсоохоор нэхэмжлэл гаргаж болно. 422.2. Нээлттэй биш хороодтой компанийн дээрх заалтын хэрэглээний хувьд бүхий л хувьцаа эзэмшигч нэхэмжлэл гаргаж болно.

Япон Улсын зохицуулалт нь эзэмшил болон удирдлага салсан байх боломж бүхий хороодтой компанийг объектоо болгосон. ХХК-ийн хувьд нийтлэг байдлаар эзэмшил болон удирдлага салаагүй байдаг тул гүйцэтгэх удирдлагын хууль бус үйл ажиллагааг таслан зогсоохоор нэхэмжлэх эрх нь төдийлэн ач холбогдолгүй байх боломжтой. Гэвч ХХК-ийн үйл ажиллагаанд оролцдоггүй, идэвхгүй хувьцаа эзэмшигч эсхүл яаралтай авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээний хүрээнд хуульчлан тогтоож болох юм. Ялангуяа, төрийн өмчит болон төрийн өмчийн оролцоотой ХХК-ийн хүрээнд хувьцаа эзэмшигчээс гүйцэтгэх удирдлагын хууль бус үйл ажиллагааг таслах зогсоохоор нэхэмжлэх эрх нь онцгой ач холбогдолтой хэмээн хэлж болно.

Судлаачийн санал:

Хувьцаа эзэмшигчийн таслан зогсоох нэхэмжлэл
У. Хязгаарлагдмал хариуцлагатай компанийн хувьцаа эзэмшигч нь гүйцэтгэх удирдлагын хууль бус үйл ажиллагааг олж мэдсэн тохиолдолд таслан зогсоохоор компанид шаардлага гаргах, шүүхэд нэхэмжлэл гаргах эрхтэй.

Судлаачийн дээр дурдсан санал нь Япон Улсын эрх зүйн зохицуулалтад тулгуурлав.

В.Хувьцаа эзэмшигчийн төлөөлөн нэхэмжлэл

1999 оны КТХ-д “хувьцаа эзэмшигчийн төлөөлөн нэхэмжлэл” анх удаа хуульчлагдсан. Уг хуулийн 83.1-т “Компанийн энгийн хувьцааны нэг буюу түүнээс дээш хувийг эзэмшигч нь компанид учруулсан хохирлыг компанийн эрх бүхий албан тушаалтнаар нөхөн төлүүлэхээр шүүхэд нэхэмжлэл гаргах эрхтэй” гэжээ.

Эндээс үзэхэд компанийн энгийн хувьцаа эзэмшигч компанийг төлөөлөн шүүхэд шууд нэхэмжлэл гаргана. Өөрөөр хэлбэл, хувьцаа эзэмшигч компаниар дамжуулах эсхүл шүүхэд хандахыг компаниас шаардахгүйгээр компанийг шууд төлөөлөн нэхэмжлэл гаргах боломжтой байна. Гэвч компанийн эрх зүйн практикт хувьцаа эзэмшигчийн зүгээс хувьцаа эзэмшигчийн төлөөлөн нэхэмжлэл гаргах эрхийг хэрэгжүүлэхэд шүүхийн зардлын асуудал хүндээр тусч байна. “Шүүхийн зардал” гэдэгт хувьцаа эзэмшигчийн төлөөлөн нэхэмжлэлийг хэрэгжүүлэхэд гарах улсын тэмдэгтийн хураамж, өмгөөллийн хөлс зэрэг процессын зардлыг хамааруулан ойлгоно.

Хувьцаа эзэмшигчийн төлөөлөн нэхэмжлэлийн үр дүнд гарсан шүүхийн шийдвэр нь тухайн нэхэмжлэл гаргасан хувьцаа эзэмшигч бус компанид үйлчилнэ. Хувьцаа эзэмшигчийн нэхэмжлэлийг шүүх хангасан тохиолдолд нөхөн төлбөр нь компанид төлөгдөнө. Энэ нь төлөөлөн нэхэмжлэлийн мөн чанар нь албан тушаалтанд чиглэсэн компанийн шууд бус нэхэмжлэл байдагт оршино. Гэвч Монгол Улсын КТХ болон процессийн хуульд хувьцаа эзэмшигчид ногдох шүүхийн зардлын дарамтыг хөнгөлөх эсхүл бусад этгээдэд хуваарилах талаар ямар нэгэн зохицуулалтыг тусгаж өгөөгүй.

Улмаар төлөөлөн нэхэмжлэлийг хэрэгжүүлэхэд гарах шүүхийн зардлаас шалтгаалан хувьцаа эзэмшигч төлөөлөн нэхэмжлэлийг хэрэгжүүлж чадахгүй байх нөхцөл байдал үүсч байна. Өөрөөр хэлбэл, зарим тохиолдолд хувьцаа эзэмшигчдээс албан тушаалтны компанид учруулсан хохирлын асуудлаар шүүхэд хандаж чадахгүй байгаа нь ИХШХШТХ-ийн 57 дугаар зүйл, УТХТХ-ийн /шинэчилсэн найруулга/ 7 дугаар зүйлд заасны дагуу нэхэмжлэлийн үнийн дүнгээс хамааран улсын тэмдэгтийн хураамж, их хэмжээний өмгөөллийн хөлсийг өөрөө хариуцан төлдөгтэй холбоотой.

УТХТХ-д зааснаар нэхэмжлэлийн үнийн дүнгээс шалтгаалан хураамжийн хэмжээ өөрчлөгдөх тул их хэмжээний нэхэмжлэлийн үнийн дүн бүхий төлөөлөн нэхэмжлэлийн хувьд улсын тэмдэгтийн хураамж нэлээд үнэтэй тусна. Үүнээс гадна, өмгөөллийн хөлсийг ч хариуцан төлөх ёстой.

Хүснэгт 4. Эд хөрөнгийн чанартай нэхэмжлэлийн үнийн дүнд харьцуулсан УТХ-ийн тооцоолол.³⁰

Нэхэмжлэлийн үнийн дүн /төгрөгөөр/	Хураамжийн хувь, хэмжээ /төгрөгөөр/
0-130000	4550 төгрөг.
130001-650000	4550 төгрөг дээр 130000 төгрөгөөс давсан дүнгийн 3 хувийг нэмнэ.
650001-1 300000	20150 төгрөг дээр 650 000 төгрөгөөс давсан дүнгийн 2.4 хувийг нэмнэ.
1300001-13000000	35750 төгрөг дээр 1 300 000 төгрөгөөс давсан дүнгийн 1.6 хувийг нэмнэ.
13000001-ээс дээш	222950 төгрөг дээр 13 000 000 төгрөгөөс давсан дүнгийн 0.5 хувийг нэмнэ.

Харин бусад улсад улсын тэмдэгтийн хураамжийн хүрээнд нэхэмжлэлийн үнийн дүнгээс үл хамааран тогтмол байдлаар хуульчлан тогтоох практик нийтлэг байна. Энэ хүрээнд Америк, Япон улс зэргийг дурдаж болно. Тухайлбал, Япон улс 1993 онд КТХ-д нэмэлт, өөрчлөлт оруулахдаа хувьцаа эзэмшигчийн төлөөлөн нэхэмжлэлд хамаарах улсын тэмдэгтийн хураамжийг тогтмол 13,000 иен байхаар хуульчилсан³¹. Үүний дараа төлөөлөн нэхэмжлэлийн хувь нэмэгдсэн байна³².

Өмгөөлөгчийн хөлсийн хүрээнд Япон улс хувьцаа эзэмшигчийн гаргасан нэхэмжлэлийн шаардлагыг шүүхээс хангасан тохиолдолд хувьцаа эзэмшигч нь өөрийн зүгээс гаргасан өмгөөллийн хөлс болон шүүх хуралдааны явцад гаргасан холбогдох зардлаа компаниас нэхэмжлэх эрхтэй байхаар зохицуулсан³³. Энэ нь хувьцаа эзэмшигчийн нэхэмжлэлийн үр дүн нь хувьцаа эзэмшигч бус компанид ашигтай тусдагтай холбоотой юм.

Харин Америк улсын хувьд тухайн маргаанд ялсан эсхүл эвлэрсэн тохиолдолд л өмгөөлөгч хөлс авах тул төлөөлөн нэхэмжлэлийн хэрэгжүүлэх хувьцаа эзэмшигчийн сэдэл өндөр байдаг³⁴. Мөн шүүх хурал дуустал өмгөөлөгчийн зүгээс ямар нэгэн зардлыг үйлчлүүлэгчийн зүгээс шаардахгүй байх практик нийтлэг байдаг нь хувьцаа эзэмшигчийн төлөөлөн нэхэмжлэлийг хэрэгжих томоохон хөшүүрэг

30 Улсын тэмдэгтийн хураамжийн тухай хууль 7.1, 2010 он;

31 民事訴訟費等に関する法律4条2項・別表第一 第一項（1971年）.

32 伊藤靖史など、「会社法」230頁（有斐閣、第2版 2012年）.

33 会社法852条1項（2005年）.

34 高橋均『株主代表訴訟の理論と制度改正の課題』（同文館出版、2008）133.

болдог байна³⁵. Түүнчлэн маргаанд ялсан хувьцаа эзэмшигч нь тухайн төлөөлөн нэхэмжлэл бодит байдал дээр компанийн хувьд ашигтай (substantial benefit) байсан тохиолдолд компаниар өмгөөллийн хөлсийг гаргуулах боломжтой.

Улмаар хувьцаа эзэмшигчийн төлөөлөн нэхэмжлэлийн хүрээнд шүүхийн зардлыг хуваарилах нь зүйтэй. Үүнд, нэгдүгээрт төлөөлөн нэхэмжлэлд хамаарах улсын тэмдэгтийн хураамжийг нэхэмжлэлийн дүнтэй уях бус, тогтмол байдлаар тогтоох, хоёрдугаарт холбогдох өмгөөллийн хөлсийг компаниас шаардан гаргуулах боломжтой байдлаар зохицуулах шаардлагатай байна.

Судлаачийн санал:

Улсын тэмдэгтийн хураамж

У. Хувьцаа эзэмшигч төлөөлөн нэхэмжлэл гаргахдаа төлөх Улсын тэмдэгтийн хураамж нь тогтмол байх бөгөөд 5 жил тутам Санхүүгийн Зохицуулах Хорооноос шинэчлэн тогтооно.

Хууль зүйн туслалцааны зардлыг шаардах

У. Шүүхээс хувьцаа эзэмшигчийн төлөөлөн нэхэмжлэлийн шаардлагыг бүрэн эсхүл хэсэгчилэн хангах шийдвэр гаргасан тохиолдолд хууль зүйн туслалцааны үйл ажиллагаанд шууд хамаарах зардлыг компаниас нөхөн төлнө.

Харин ХК-ийн хувьд түүний хувьцаа олон нийтэд чөлөөтэй арилжаалагдах шинжтэй холбоотойгоор хувьцааны үнэ унах, өрсөлдөгч компанийн зүгээс хувьцааг худалдан авах замаар төлөөлөн нэхэмжлэл гаргах зэрэг сөрөг үр дагавар үүсэх тул төлөөлөн нэхэмжлэлийн хүрээнд тодорхой хязгаарлалтыг хийх шаардлага үүсдэг болохыг анхаарах шаардлагатай.

VII. Хязгаарлагдмал хариуцлагатай компанийн арилжааны итгэлийг хамгаалах

Монгол Улсын бизнесийн практикт компанитай гэрээ хэлцлийн харилцаанд орж буй тал түүний төлөөлөх бүрэн эрх бүхий этгээдийн эрх зүйн чадварыг нягтлахын тулд 1) ХЭХ-ийн тогтоол, 2) гүйцэтгэх удирдлагатай байгуулсан гэрээ, компанийн дүрмийг шаардан гаргуулах асуудал үүсч байна³⁶.

Энэхүү нөхцөл байдал нь арилжааны харилцааг удаан, төвөгтэй болгохоос гадна баримт бичгийн солилцоо, хяналт-шинжилгээний зардлыг нэмэгдүүлж, гэрээний талуудын гүйлгээний зардлыг /transaction cost/ өндөр болгож байна.

Үүний шалтгааныг КТХ-ийн 59 дүгээр зүйлийн 59.5, 59.6 дахь хэсгийн заалттай холбон тайлбарлаж болно.

А. Хувьцаа эзэмшигчийн ээлжит хурал ба үр дагавар

ХХК-ийн харилцааг гадаад болон дотоод хэмээн салган авч үзэж болно. Хувьцаа эзэмшигчдийн ээлжит хурлыг зохион байгуулах, ТУЗ болон гүйцэтгэх удирдлагыг сонгох нь компанийн дотоод харилцаа бөгөөд тухайн үйл баримтын талаар компанитай эрх зүйн харилцаанд оролцох тал мэдэх боломжгүй юм.

35 同上、134頁。

36 Тухайлбал, арилжааны банкнаас компанид зээл олгохдоо компанийн дүрэм, гүйцэтгэх удирдлагатай байгуулсан гэрээ зэргийг шаардаж байна.

59 дүгээр зүйл.Хувьцаа эзэмшигчдийн хурал

59.4.Хувьцаа эзэмшигчдийн ээлжит хурлыг төлөөлөн удирдах зөвлөл /байхгүй бол гүйцэтгэх удирдлага/-ийн шийдвэрээр санхүүгийн жил дууссанаас хойш дөрвөн сарын дотор зарлан хуралдуулна.

59.5.Энэ хуулийн 59.4-т заасан хугацаанд хувьцаа эзэмшигчдийн ээлжит хурлыг хуралдуулаагүй тохиолдолд төлөөлөн удирдах зөвлөл /байхгүй бол гүйцэтгэх удирдлага/-ийн хувьцаа эзэмшигчдийн хурал хуралдуулахаас бусад энэ хууль болон компанийн дүрмээр тогтоосон бүрэн эрх дуусгавар болно.

59.6.Төлөөлөн удирдах зөвлөл /байхгүй бол гүйцэтгэх удирдлага/-ийн бүрэн эрх нь дуусгавар болсон өдрөөс хойш байгуулсан гэрээ, хэлцэл хүчин төгөлдөр бус байна.

КТХ-ийн 59 дүгээр зүйлийн 59.6 дахь хэсэгт санхүүгийн жил дууссанаас хойш дөрвөн сарын дотор хувьцаа эзэмшигчдийн ээлжит хурлыг зарлан хуралдуулаагүй бол ТУЗ /байхгүй бол гүйцэтгэх удирдлага/-ийн бүрэн эрх нь дуусгавар болсон өдрөөс хойш байгуулсан гэрээ, хэлцэл хүчин төгөлдөр бус байхаар зохицуулсан.

Энэ нь ХХК-тай эрх зүйн харилцаанд орох талын хувьд гэрээ, хэлцлийг хүчин төгөлдөр бус байх эрх зүйн эрсдэлээс өөрийгөө хамгаалах үүднээс ХХК-ийн дотоод харилцаанд хамаарах ХЭХ хурлын талаарх мэдээллийг олж авах шаардлагыг үүсгэж, арилжааны зардал(transaction cost)-ыг нэмэгдүүлж байна.

Улмаар компанитай эрх зүйн харилцаанд оролцогч талын арилжааны итгэлийг хамгаалах үүднээс КТХ-ийн 59.6 дахь хэсгийг эргэн харах шаардлага зүй ёсоор тавигдаж байна. Энэхүү зохицуулалтын сөрөг үр дагавар нь ХХК төдийгүй ХК-ийн хүрээнд ч яригдана. Иймд гуравдагч этгээдийн арилжааны итгэлийг хамгаалах үүднээс КТХ-ийн 59.5, 59.6 дахь хэсгийг өөрчлөн найруулах нь зүйд нийцнэ.

Судлаачийн санал:

59 дүгээр зүйл.Хувьцаа эзэмшигчдийн хурал

59.4.Хувьцаа эзэмшигчдийн ээлжит хурлыг төлөөлөн удирдах зөвлөл /байхгүй бол гүйцэтгэх удирдлага/-ийн шийдвэрээр санхүүгийн жил дууссанаас хойш дөрвөн сарын дотор зарлан хуралдуулна.

59.5.Энэ хуулийн 59.4-т заасан хугацаанд хувьцаа эзэмшигчдийн ээлжит хурлыг хуралдуулаагүй тохиолдолд төлөөлөн удирдах зөвлөл /байхгүй бол гүйцэтгэх удирдлага/-ийн хувьцаа эзэмшигчдийн хурал хуралдуулахаас бусад энэ хууль болон компанийн дүрмээр тогтоосон бүрэн эрх дуусгавар болно.

59.6.Төлөөлөн удирдах зөвлөл /байхгүй бол гүйцэтгэх удирдлага/-ийн бүрэн эрх нь дуусгавар болсон өдрөөс хойш байгуулсан гэрээ, хэлцэл хүчин төгөлдөр бус байна.

Харин эрх зүйн шийдлийн хүрээнд хувьцаа эзэмшигчдийн ээлжит хурлыг зарлан хуралдуулахаар шаардах эрх, зарлан хуралдуулахгүй байгаа тохиолдолд өөрөө зарлан хуралдуулах эрхийг хувьцаа эзэмшигчид олгох механизмыг хэрэглэж болох юм.

В.Хязгаарлагдмал хариуцлагатай компанийн гүйцэтгэх удирдлагын бүрэн эрхэд хийсэн дотоод хязгаарлалт

Бодит байдал дээр компани бүрийн өөрийн хөрөнгийн хэмжээ харилцан адилгүй байх тул өөрийн онцлогд нийцүүлэн итгэмжлэлгүйгээр төлөөлөх бүрэн эрх бүхий этгээдийн бүрэн эрхийг хязгаарлах шаардлага үүсдэг байна.

Компани нь өөрийн дотоод харилцааг хуульд нийцүүлэн чөлөөтэй зохицуулах боломжтой тул компанийн дүрэм, дотоод журам, хувьцаа эзэмшигчдийн хурал, төлөөлөн удирдах зөвлөлийн шийдвэрт тусгах замаар итгэмжлэлгүйгээр төлөөлөх бүрэн эрх бүхий этгээдийн бүрэн эрхэд тодорхой хязгаарлалтыг тавьж болно. Монгол Улсын бизнесийн практикт ч итгэмжлэлгүйгээр төлөөлөх бүрэн эрх бүхий этгээд болох гүйцэтгэх удирдлагын бүрэн эрхэд тодорхой хязгаарлалт хийх практик хэвшиж тогтсон.

Энэ нь КТХ-ийн 83 дугаар зүйлийн 83.1 дэх хэсэгт гүйцэтгэх удирдлагын бүрэн эрх нь ТУЗ-өөс олгосон эрх хэмжээний хүрээнд байхаар зохицуулсантай холбоотой юм.

83 дугаар зүйл. Гүйцэтгэх удирдлага

83.8. Гүйцэтгэх удирдлага нь төлөөлөн удирдах зөвлөлөөс олгосон эрх хэмжээний хүрээнд хэлцэл хийх, гэрээ байгуулах, компанийг төлөөлөх зэргээр компанийн нэрийн өмнөөс итгэмжлэлгүйгээр үйл ажиллагаа явуулна.

Энэхүү гүйцэтгэх удирдлагын бүрэн эрхэд тавьсан аливаа дотоод хязгаарлалт нь компанийн дотогш чиглэсэн харилцаанд хамаарах тул гуравдагч этгээдэд үйлчлэхгүй гэсэн суурь зарчмыг дагах учиртай. Энэ нь компанийн гадагш чиглэсэн улсын бүртгэлийн мэдээлэлд итгэж гэрээний харилцаанд орсон гуравдагч этгээдийн итгэлийг хамгаалах үзэл санаанд тулгуурладаг.

Гэвч гүйцэтгэх удирдлага компанийн дотоод харилцааны хүрээнд тогтоогдсон өөрийн бүрэн эрхийн хязгаарлалтыг хэтрүүлэх замаар гэрээ хэлцэл хийсэн тохиолдолд уг гэрээ хэлцэл нь ИХ-ийн суурь зарчмын дагуу төлөөлөх бүрэн эрхгүй этгээдийн хийсэн хэлцэлд хамаарах тул хэлцлийн үр дагавар нь компанид хамаарахгүй байх эрсдэл үүсэх болсон. Энэ тохиолдолд гуравдагч этгээдийн зүгээс компанийн гүйцэтгэх удирдлагын эрх зүйн байдалд итгэх боломжгүй болох тул

1) харилцагч талын судалгааны зардал нэмэгдэхээс³⁷ гадна 2) итгэмжлэлгүйгээр төлөөлөх бүрэн эрхийн тогтолцооны хүрээнд зайлшгүй байдлаар тавигдах арилжааны итгэл алдагдах эрсдэл үүснэ.

Улмаар компанийн гадагш чиглэсэн харилцааны хүрээнд арилжааны итгэлийг хамгаалах үүднээс компанийн зүгээс дотооддоо итгэмжлэлгүйгээр төлөөлөх бүрэн эрх бүхий этгээдийн бүрэн эрхэд хийсэн хязгаарлалт нь тухайн нөхцөл байдлыг мэдэх боломжгүй гуравдагч этгээдэд үйлчлэхгүй байхад чиглэсэн эрх зүйн зохицуулалтыг сайжруулах шаардлага урган гарч байна.

Харин гүйцэтгэх удирдлагын бүрэн эрхэд хийсэн компанийн дотоод хязгаарлалтыг зөрчиж гэрээ, хэлцэл байгуулсан гүйцэтгэх удирдлагын хариуцлага нь компанийн дотоод асуудал болохыг анхаарах шаардлагатай.

Япон Улсын КТХ	Герман Улсын "GmbH"
Хувь нийлүүлсэн компанийн төлөөлөл 599.4. Хувь нийлүүлсэн компанийг төлөөлөх гишүүн нь хувь нийлүүлсэн компанийн хүрээнд шүүхийн болон шүүхийн бус үйл ажиллагааг явуулах бүрэн эрхтэй. 599.5. Өмнөх бүрэн эрхэд хийсэн хязгаарлалт нь энэ талаар мэдээгүй гуравдагч этгээдэд үйлчлэхгүй.	Компанийн төлөөлөл Representation of company 35.1. Компанийг шүүхийн болон шүүхийн бус харилцаанд түүний удирдлагууд төлөөлнө. ... Төлөөлөх бүрэн эрхийн хязгаарлалт 37.2. Удирдлагын компанийг төлөөлөх бүрэн эрхэд хийсэн хязгаарлалт нь гуравдагч этгээдэд эрх зүйн үр дагаврыг үүсгэхгүй. Энэ нь төлөөлөх бүрэн этгээдийн хувьд тодорхой бизнес эсхүл бизнесийн төрөл, тодорхой нөхцөлийн хүрээнд, тодорхой хугацаанд, тодорхой газар, хувьцаа эзэмшигчдийн зөвшөөрлөөр, тодорхой бизнесийн үйл ажиллагаанд компанийн органы үйлдлээр хязгаарлагдсан байгаа тохиолдолд үйлчилнэ.

37 Харилцагч талын зүгээс гэрээ хэлцэл байгуулах үе шатанд Гүйцэтгэх удирдлагын бүрэн эрхийг тодорхойлох үүднээс Хувьцаа Эзэмшигчдийн Хурлын болон ТУЗ-ийн шийдвэр, компанийн дүрэм, дотоод журмыг шаардах нөхцөл байдал үүсч болно. Энэхүү нөхцөл байдал нь компанийн бүхий л харилцагчдын хүрээнд яригдах боломжтой юм.

Ийнхүү Япон, Герман Улсын ХХК-ийн зохицуулалт нь арилжааны итгэлийг хамгаалах үүднээс компанийн дотоод болон гадаад харилцааг ялгаж, дотоодод хийсэн хязгаарлалт нь гуравдагч этгээдэд үйлчлэхгүй гэсэн үзэл санааг баримталж байна.

Улмаар Япон, Герман Улсын ХХК-ийн эрх зүйн зохицуулалтын туршлагад тулгуурлан Компанийн тухй хуулийн 83 дугаар зүйлийн 83.1-д заасныг дараах байдлаар өөрчлөн найруулж болох юм. Мөн ХХК-тай эрх зүйн харилцаанд орж буй гуравдагч этгээдийн арилжааны итгэлийг хамгаалах эрх зүйн зохицуулалтыг шинээр тусгаж болно.

Судлаачийн санал:

83 дугаар зүйл. Гүйцэтгэх удирдлага

83.8. Гүйцэтгэх удирдлага нь ~~төлөөлөн удирдах зөвлөлөөс олгосон эрх хэмжээний хүрээнд~~ хэлцэл хийх, гэрээ байгуулах, компанийг төлөөлөх зэргээр компанийн нэрийн өмнөөс итгэмжлэлгүйгээр үйл ажиллагаа явуулна.

У. Гүйцэтгэх удирдлагын бүрэн эрхэд хийсэн компанийн хязгаарлалт нь энэ талаар мэдээгүй гуравдагч этгээдэд үйлчлэхгүй.

У2. Гүйцэтгэх удирдлагын бүрэн эрхэд хуулиар хязгаарлалт хийж болох бөгөөд энэ тохиолдолд энэ зүйлийн У. хэсгийг баримтлахгүй.

Гүйцэтгэх удирдлагын бүрэн эрхэд хийсэн хуулийн хязгаарлалтын хүрээнд сонирхлын зөрчилтэй эсхүл их хэмжээний хэлцэл хийх тохиолдол ТУЗ эсхүл ХЭХ-аас зөвшөөрөл авахаар зохицуулсан тохиолдолд хамаарна. Энэ тохиолдолд компанитай эрх зүйн харилцаанд орж буй гуравдагч этгээдийн хувьд тухайн зохицуулалтын талаар мэдэж байх, судлах үүрэг (хуулийг мэдэхгүй байх нь хамгаалагдах үндэслэл болохгүй гэсэн зарчим үйлчилнэ.) хүлээнэ.

ДҮГНЭЛТ

Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолын зургаадугаар хавсралтаар баталсан “Хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийн үр дагаварт үнэлгээ хийх аргачлал”-ыг баримтлан энэхүү үнэлгээг хийв.

ХХК-ийн эрх зүйн зохицуулалтад хийсэн үнэлгээний үр дүнг дараах байдлаар нэгтгэн дүгнэж байна.

Нэгдүгээрт, 2011 оны КТХ-ийн зохицуулалт нь нийтлэг байдлаар олон тооны хувьцаа эзэмшигчдээс бүрдэж, эзэмшил болон удирдлага нь салсан ХК-ийн харилцааг зохицуулахад чиглэсэн байх бөгөөд бодит байдал дээр ХХК-ийн харилцаанд нийцэхгүй байна. Энэ хүрээнд ХЭХ-ийн зохицуулалт, энгийн хувьцааг эргүүлэн худалдаж авахад хамаарах зохицуулалт, мэдээллийн ил тод байдлын зохицуулалтыг дурдаж болно.

Хоёрдугаарт, эзэмшил болон удирдлага нь салаагүй байх ХХК-ийн онцлогт тулгуурлан түүний харилцааг тусгайлан зохицуулахад чиглэсэн эрх зүйн зохицуулалтыг бэхжүүлэх шаардлага үүсч байгааг онцолж байна. Тухайлбал, том ХХК-ийн хяналтын механизм, хувьцааг хариу төлбөргүйгээр шилжүүлэх, хувьцаа эзэмшигч эрхийн чадвараа алдах, хувьцаа эзэмшигчийн хязгаарлагдмал хариуцлагыг нэвтлэх үндэслэл, удирдлагын үйл ажиллагааг таслан зогсоохоор шаардах, нэхэмжлэл гаргах хувьцаа эзэмшигчийн эрх зэргийг үүнд хамааруулан ойлгож болох юм.

Гуравдугаарт, ХХК төдийгүй ХК-ийн хүрээнд ч яригдах боломж бүхий нийтлэг зохицуулалтын хүрээнд компанитай харилцаанд орж буй этгээдийн арилжааны итгэлийг хамгаалах, гүйлгээний зардлыг багасгах асуудал чухлаар тавигдаж байна. Энэ асуудлыг мөн тус үнэлгээний тайланд хөндөж тусгалаа.

Дөрөвдүгээрт, харьцуулсан судалгаанаас үзэхэд ХХК-д зориулсан тусгай хуультай эсэхээс үл хамааран ХК болон ХХК-ийн харилцаа нь шинж чанарын хувьд томоохон ялгаатай болохыг харгалзан үзэж тус бүрийн онцлогт нийцсэн эрх зүйн зохицуулалтыг бий болгосон байна.

Цаашид Монгол Улсын хувьд ХК болон ХХК-ийн онцлогт тулгуурлах замаар тус бүрийн харилцаанд хамаарах эрх зүйн зохицуулалтыг ялгамжтай байдлаар системчлэн тогтоох асуудалд анхаарал хандуулах нь зүйтэй. Энэ хүрээнд ХХК-ийн эрх зүйн зохицуулалтыг сайжруулах үүднээс судлаачийн зүгээс өөрийн санал, зөвлөмжийг судалгааны тухайлсан хэсэгт бүрт тодорхой байдлаар тусгасан болно.

Эх сурвалж

1. Jeffrey J. Haas, Corporate Finance, (West Academic Publishing, 3rd 2015).
2. Bernard F. Cataldo, Limited Liability with One Man Companies and Subsidiary Corporations, 18 Law & Contemp. Prob. 473 (1953).
3. Blumberg, P. I., Limited Liability and Corporate Groups, The Journal of Corporation Law 11 (Summer), 573 (1986).
4. Frank H. Easterbrook & Daniel R. Fischel, Limited Liability and the Corporation, 52 U. Chi. L. Rev. 89 (1985).
5. Janet C. Alexander, Unlimited Shareholder Liability through a Procedural Lens, 106 Harv. L. Rev. 387 (1992).
6. Lynn M. LoPucki, The Irrefutable Logic of Judgment Proofing: A Reply to Professor Schwarcz, 52 Stan. L. Rev. 55 (1999).
7. Stephen G. Gills, The Judgment-Proof Society, 63 Wash. & Lee L. Rev. 603 (2006).
8. Timothy P. Glynn, Beyond "Unlimited" Shareholder Liability Vicarious Tort Liability for Corporate Officers, 57 Vand. L. Rev. 329 (2004).
9. Г.Давааням, Морал хазардын асуудлаас үүдэх толгой компанийн хариуцлага, (Адмон., 2020).
10. Г.Давааням, Компани, арилжааны эрх зүйн тулгамдсан асуудлууд, (Соёмбо, 2020).
11. Г.Давааням, Хувьцаат компанийн эрх зүйн үндсэн ойлголт, (Соёмбо., 2021).
12. С.Батбаяр, Компанийн тухай хууль дахь хувьцаат компани болон хязгаарлагдмал хариуцлагатай компанийн эрх зүйн зохицуулалтыг ялгамжтайгаар зохицуулах хэрэгцээ, шаардлага, МХХ-ны Иргэний эрх зүйн хороо, Илтгэлийн эмхэтгэл (2020).
13. 伊藤靖史など、「会社法」(有斐閣 第2版 2012年) .
14. 向井貴子「株主有限責任のモラル・ハザード問題と非任意債権者の保護」九大法学91号267頁(2005年) .
15. 後藤元『株主有限責任制度の弊害と過小資本による株主の責任』(商事法務 2007年) .
16. 江頭憲治郎『株式会社法』(有斐閣 第七版 2017年) .
17. 高橋均『株主代表訴訟の理論と制度改正の課題』(同文館出版、2008) .
18. Сүхбаатар дүүрэг, 2013.02.27, Дугаар 513.
19. Чингэлтэй дүүрэг, 2015.09.17, Дугаар 6228.
20. Сүхбаатар дүүрэг, 2014.06.23, Дугаар 2489.
21. Баянзүрх, Сүхбаатар, Чингэлтэй дүүрэг, 2015.10.16, Дугаар 6929.
22. Баянзүрх, Сүхбаатар, Чингэлтэй дүүрэг, 2015.11.04, Дугаар 7425.
23. Улсын дээд шүүх, 2016.12.09, Дугаар 001/ХТ2016/011373.

ХЭЗҮГ